

Sætningskløvninger i moderne talt dansk

Af MARIE HERGET CHRISTENSEN

Denne artikel beskriver sætningskløvninger i moderne talt dansk, altså konstruktioner som *Det var Ole der smadrede ruden*. En korpuslingvistisk undersøgelse af LANCHART-korpusset som afrapporteres i artiklen, viser typemæssig variation i kløvninger i talt dansk. Det gælder med hensyn til forfelt i kløvningens oversætning (*hvad fanden er det det hedder*) og med hensyn til indholdet i det udkløvede led (*så er det i dag vi skal til gilde*). Undersøgelsen viser desuden at hver tredje kløvning er en kontrastkløvning, og at det udkløvede led genoptages i den efterfølgende samtale i halvdelen af kløvningerne. Det kaster tvivl om hvorvidt fokus som hidtil antaget (jf. fx Hansen 1995) er den grundlæggende funktion ved det udkløvede led eftersom fokuserede led antages at blive genoptaget (Hansen & Heltoft 2011). Endelig viser undersøgelsen at hver anden kløvningens oversætning er modificeret af et sætningsadverbial. Det kan tolkes som at kløvningers evne til at indsnævre et sætningsadverbials synsvidde fra en hel sætning til et enkelt led (det udkløvede) også spiller en væsentlig rolle som diskursiv funktion i kløvninger i talt dansk.

Indledning

For mange er det nok en velkendt situation. Lyden af glas der splintres og kort efter barnets stemme: *det var ikke mig der gjorde det*. Denne ytring fungerer ganske anderledes i talesituationen end ytringen *jeg gjorde det ikke*¹, som vi kan høre samme barn sige fx som svar på hvorfor bordet endnu ikke er dækket. Forskellen mellem de to ytringer findes på trods af at de to ytringer faktisk har nøjagtig det samme indhold – i hvert fald på et referentielt plan. Den første af ytringerne er en såkaldt *sætningskløvning*, og netop dens specielle diskursive funktioner (og markerede syntaks) og anvendelse i talesproget er hvad denne artikel handler om. Sætningskløvninger er omfattende beskrevet, og ser vi i de danske beskrivelser af dem, dukker kongseksemplet (1) op igen og igen.

¹ Minimalparret *jeg gjorde det/det var mig der gjorde det* er velkendt i litteraturen (dog uden den kontekst jeg her har indlejret det i). Jeg har det fra Dyhr (1978).

- (1) det var **Ole** der knaldede ruden (Hansen & Heltoft 2011c:1790)²

Men de kløvninger vi støder på i talesprog, er meget mere varierede end det. Her støder vi på eksempler som (2) og (3).

- (2) Så er det **sommetider** man siger nu gider jeg ikke interessere mig for politik mere for det er for barnligt det her (bysoc1ny-06-TNI)
 (3) **hvad** er det her jeg sidder med her (koege25gl-97-JSK+KIK+MIK+MTK)

Jeg vender tilbage til den strukturelle og funktionelle beskrivelse af kløvninger og hvad de består af. Pointen her er blot at illustrere at danske kløvninger er mere varierede end beskrivelser (bl.a Diderichsen 1946; Togeby 2009) der bygger på eksempler som (1), kunne give anledning til at tro.

Siden Prince (1978) udgav sin meget indflydelsesrige artikel om engelske kløvninger, har der internationalt været stor opmærksomhed på at studere kløvninger i deres naturlige habitat, spontan tale. Hun udførte nemlig som en af de første en korpuslingvistisk undersøgelse af faktisk forekommende kløvninger og deres diskursfunktioner. Før det havde fokus især været på hvad kløvninger kom af, dvs. hvad de mon var afledt af (jf. fx Collins 2006, for en redegørelse). Men nu skiftede erkendelsesinteressen til hvad kløvninger bruges til. De omfattende kvalitative korpusundersøgelser som Prince (1978) udførte - og som siden er blevet komplementeret af mange andre undersøgelser (fx Collins 2006; Hasselgård 2004; Delin 1989; Patten 2013; Weinert & Miller 1996) – afslørede en mere varieret brug af kløvninger og et langt større antal diskursfunktioner end hidtil antaget. Indtil da havde den udbredte forståelse været at kløvninger først og fremmest er en fokus-konstruktion. Det er stadig den fremherskende opfattelse i dansk sprogforskning (jf. fx Hansen & Heltoft 2011: 1790ff.).

De nye beskrivelser der viste en større bredde i hvordan vi bruger kløvninger end hidtil antaget, afslørede også flere diskursive funktioner for kløvninger end netop fokus. Det fik mange teoretikere til at nedtone fokusfunktionen i kløvninger. Collins (2006), for eksempel, taler om det mere rettelige i at kalde konstruktionerne informationspakkingskonstruktioner end fokuskonstruktioner, og Delin (1989) afviser ligefrem kategorisk at fokus har noget med kløvning at gøre, men ser det derimod som en helt og aldeles anden funktion. Andre som Weinert & Miller (1996) mener på den anden side nok at man kan tale om at konstruktionen giver særlig

² For illustrationens skyld vil jeg i denne artikel i eksemplerne markere det udkløvede led med fed og kløvningsledsætningen med understregning.

prominens (og dermed en art fokus) til det udkløvede led i kraft af udkløvningen. Hele denne debat har i det store hele foregået med engelske data. Først med Korzens (2014b) korpusundersøgelse af danske og italienske kløvninger i Europarl-korpusset kom der en undersøgelse af danske kløvningers diskursfunktioner i kontekst. Korzen udpeger på baggrund af sin sprogbrugsanalyse en række forskellige undertyper af kløvninger der hver især har forskellige funktioner i diskursorganiseringen. Denne tilgang hvor man underinddeler kløvninger i typer, er et nybrud inden for den danske beskrivelse af kløvninger. Tidligere har Hansen (1995) eksempelvis påpeget at kløvninger er en homogen konstruktionstype både med hensyn til form og funktion. Men den beskrivelse bygger altså i modsætning til Korzens ikke på systematiske sprogbrugsanalyser af faktiske kløvninger.

Det er netop bredden i både kløvningens struktur og funktionerne for det udkløvede led denne artikel vil kortlægge for dansk talesprog i forlængelse af Korzens undersøgelse. Hans data er oplæste taler og er derfor en speciel talesprogs-genre. For at undersøge en anden talesprogs-genre, det sociolingvistiske interview, og for at kortlægge formmæssige variationer for talesprogskløvninger vil jeg i denne artikel undersøge kløvninger i det danske talesprogskorpus LANCHART. Det er den største kløvningundersøgelse af talesprog der indtil nu er foretaget både for engelsk og dansk (mig bekendt) hvorfor den vil give flere kvantitative svar end hidtil. Ud over at undersøge bredden i kløvningers form vil jeg undersøge tre funktioner i det udkløvede led i korpusset. De tre funktioner er *fokus*, *kontrast* og *indsnævring af synsvidde for sætningsadverbialer*.

Resten af artiklen vil have følgende struktur: Først vil jeg beskrive genstanden for artiklens undersøgelse – sætningskløvningen i dansk. Derefter vil jeg beskrive den undersøgelse der ligger til grund for artiklen samt de tre undersøgte funktioner, fokus, kontrast og indsnævring. Endelig vil jeg diskutere resultaterne af sprogbrugsanalysen.

Sætningskløvninger i dansk

Sætningskløvning er en speciel sætningskonstruktion i dansk (og mange andre indoeuropæiske sprog (Miller 1996)). Der findes en række forskellige typer af kløvninger, men denne artikel vil kun omhandle den såkaldte *det*-kløvning som er eksemplificeret i (4).

(4) Det er **dét** man forstår ved Nyboder, ikke (bysoc1gl-87-TNI)

Det specielle ved kløvninger er at de består af to sætninger (*det er det og man forstår ved Nyboder*) men kun ét sætningsindhold (*man forstår dét ved Nyboder*) (jf. fx Lambrecht 2001; Hansen & Heltoft 2011c:1790ff.). Sætningsindholdet (propositionen) er så at sige blevet kløvet i to dele hvor den ene del består af netop ét led fra propositionen (*dét*). Den del – det udkløvede led – udtrykkes i oversætningen af kløvningen. Et hvilket som helst led fra propositionen kan udkløves (Hansen & Heltoft 2011c). I (4) er det således indholdsobjektet fra propositionen der er udkløvet. I (1) er det derimod indholdssubjektet der er udkløvet og i (2) det frie indholdsadverbial. Oversætningen i en kløvning indeholder udover det udkløvede led altid et kopulaverbum (*er*) og et tomt, formelt subjekt (*det*), men rækkefølgen kan variere. I (2) indledes kløvningen fx af et adverbial *så* der står i forfæltet og i (4) af *det*. Både de forskellige syntaktiske typer og de forskellige rækkefølger i oversætningen undersøges i denne artikel og vil derfor blive beskrevet mere detaljeret nedenfor.

Den anden del af kløvningen består af resten af sætningsindholdet og er udtrykt i kløvningssætningen (*man forstår ved Nyboder*). Kløvningssætningen følger altid efter oversætningen og kan indledes med et konjunkional. Denne markerede måde at udtrykke en proposition på medfører en række diskursive og informationsstrukturelle funktioner for både det udkløvede led og for kløvningssætningen. Blandt de mest centrale funktioner er at indholdet i sætningen er *præsupponeret* (jf. fx Hansen & Heltoft 2011b:1790ff.). Mange forfattere regner ligeledes *fokus* som en grundlæggende funktion for det udkløvede led (*dét*) men det er en noget mere kontroversiel antagelse (Delin 1989). Derfor er det netop diskursive funktioner forbundet med fokus som undersøges i denne artikel. Dette vender jeg mere uddybende tilbage til nedenfor hvor jeg beskriver de variable jeg undersøger.

Det vigtigste fund Prince (1978) kommer med, er den såkaldte informative præsuppositionskløvninger (IP-kløvninger) som i (5).

- (5) It was just about **50 years ago** that Henry Ford gave us the weekend (Prince 1978:898)

IP-kløvninger er kløvninger hvor der præsenteres ny information i kløvningssætningen selv om informationen er forudsat i kraft af kløvningens præsuppositionskodning. Ifølge Prince (1978) præsenterer skribenten altså informationerne i sætningen (*that Henry Ford gave us the weekend*). Det er påfaldende eftersom

præsuppositionskodningen i kraft af sin kodning som forudsat sand normalt markerer det vi kan tage for givet³. Det er en anden type end den ”prototypiske” hvor der kun præsenteres kendt information i ledsætningen, jf. det indledende eksempel hvor barnet tager for givet at lytteren godt ved at *nogen har gjort det*. Siden Prince (1978) har en række undersøgelser ligeledes undersøgt IP-kløvninger i forskellige korpora (Korzen 2014b; Hasselgård 2004; Delin 1989). Det skyldes at det grundlæggende adskillende kriterie mellem IP-kløvninger og ”prototypiske” kløvninger (som Prince (1978) kalder *stress-focus clefts*) er hvorvidt der er *ny* information i kløvningens ledsætning. Men at afgøre hvorvidt information er kendt eller ny i talesituationen, kræver omfattende kontekstsanalyse. Thomsen (2015) påpeger at kilderne til delt viden potentielt er uendelige når man medtager kontekst, talesituation, kulturel kontekst og så videre. Hasselgård (2004) påpeger da også at det i hendes undersøgelse i mange tilfælde har været svært at afgøre hvorvidt informationen er kendt eller ej. Prince (1978) selv opstiller ikke kriterier for ny/given, men både Collins (2006) og Delin (1989) opstiller kriterier der dog for begges vedkommende kræver omfattende kvalitativ diskursanalyse mens Korzen (2014a) ikke opstiller nogen kriterier. Det er altså ikke muligt at operationalisere ny/given-skellet og dermed IP-kløvninger kvantitativt. Prince (1978) tilføjer en måde at identificere IP-kløvninger på. Nemlig ved hjælp af deres trykgruppemønstre der ifølge hende adskiller sig fra *stress focus clefts* i engelsk. Prince (1978) baserer analysen på fonologiske intonationsanalyser for engelsk. Men intonationsforholdene for dansk og engelsk er rimeligvis forskellige, og forholdene angående intonation i danske kløvninger er mig bekendt ikke undersøgt (jf. Tøndering 2008). Jeg kan således ikke validt undersøge mit korpus for forekomster af IP-kløvninger. Med disse forbehold vil jeg nu gå videre til at beskrive hvad jeg rent faktisk har undersøgt.

Undersøgelsen

Resultaterne i denne artikel bygger på sprogbrugsanalyser af danske talte sætningskløvninger i LANCHART-korpusset (Gregersen 2009). Korpusset består i sin helhed af sociolingvistiske interviews der er optaget, udskrevet og samlet i en søgbar database. Som beskrevet nedenfor bygger min undersøgelse på et særligt opmærket delkorpus der består af i alt 20 optagelser med 12 forskellige informanter. Delkorpusset indeholder i alt 279.252 ord og 485 kløvninger. Informanterne i korpusset er fordelt geografisk og med hensyn til en række ekstralingvistiske variable. Men på

³ Jf. i øvrigt Herget Christensen (2019) eller Korzen (2014a) for uddybende beskrivelser af IP-kløvninger.

grund af korpussets størrelse, og fordi antallet af kløvninger for hver enkelt taler fordeler sig meget skævt, kan jeg ikke med disse data konkludere noget om den sociolingvistiske variation i kløvninger.

Jeg vil i denne undersøgelse derfor kun beskrive lingvistiske forskelle i kløvnernes distribution og brug. Undersøgelsen falder i to dele. Den første del beskriver forskellige typer kløvninger i dansk talesprog. Det drejer sig særligt om kløvede spørgsmål som kun er sporadisk beskrevet i litteraturen (men se dog (Hansen 1995)). Desuden vil jeg sammenligne de forskellige syntaktiske typer af kløvninger (subjektskløvninger, adverbelle kløvninger, og så videre) i moderne talt dansk. Den anden del undersøger det udkløvede leds funktioner i samtalen og teste det udkløvede led for tre mulige funktioner: kontrast, genoptagelse og indsnævring af synsvidde for sætningsadverbialer. Jeg vender tilbage til en nærmere beskrivelse af funktionerne nedenfor, men først beskrives udsøgningsproceduren. Sætningskløvningsers søgbarhed i korpora har nemlig konsekvenser for i hvilket omfang jeg har kunnet udsøge dem i LANCHART-korpusset.

Udsøgning

Store korpora og avancerede statistiske metoder har gjort det muligt at undersøge hypoteser vedrørende grammatiske funktioners opførsel i diskurs selv når det kræver at mange forskellige sproglige og ikke sproglige faktorer bliver taget i betragtning (jf. fx Jensen & Christensen 2013; Jensen & Maegaard 2012). Det kræver imidlertid at vi kan udsøge det grammatiske fænomen vi ønsker at undersøge. Tidligere korpuslingvistiske undersøgelser af sætningskløvninger (Dyhr 1978; Korzen 2014b; Prince 1978; Delin 1989; Weinert & Miller 1996; Hasselgård 2004; Collins 2006) har fortrinsvist fundet de kløvninger undersøgelsen baseres på tre forskellige måder: enten ved gennemlæsning af korpus, ved at analysere allerede opmærkede kløvninger, eller ved at akkumulere et kløvningskorpus efterhånden som man støder på kløvninger på sin vej (det sidste gælder i sær Patten 2013; Lambrecht 2001). Det problematiske ved den sidste metode er at et korpus kun kommer til at bestå af de tilfælde der springer i øjnene som kløvninger, og man risikerer at udelade typer man som forsker er blind for. Derudover er indsamlingen ganske usystematisk.

Når vi har at gøre med så store korpora som LANCHART, er det ikke muligt at gennemlæse dem for kløvninger. Derfor bliver de fleste grammatiske variable der undersøges i korpusset udsøgt som i Jensen & Maegaard (2012). Problemet ved kløvninger er at de er meget svære at udsøge. Udsøgninger kræver nemlig at man har noget morfologisk eller lemmatisk materiale man kan søge efter som er specifikt for det man vil undersøge, eller også at den konstruktion man vil undersøge, har en

specifik og søgbar topologi (ordrækkefølge). Som beskrevet ovenfor har kløvninger en fast struktur, men dens topologi varierer så meget at det er svært at søge efter. Forfeltet i oversætningen kan som nævnt variere, materialet i udkløvningen kan variere eftersom et hvilket som helst led som sagt kan udkløves. Hvis man for eksempel har en søgeskabelon der baserer sig på ordfølgen *det er*, får man ikke udsøgt kløvninger som (2) hvor forfeltet består af et adverbial og (3) hvor forfeltet består af et hv-ord. Det vil altså sige at materialet og rækkefølgen af materialet varierer så meget i oversætningen i en kløvning at det ikke er muligt at konstruere en søgeskabelon der er generisk nok til at indfange alle kløvninger uden at den samtidig bliver så generisk at den indfanger uhåndterligt mange irrelevante sætninger.

Der er dog et element ved kløvninger der ikke ændrer sig. Det er at de altid består af en oversætning og en ledsætning. Delkorpusset som jeg undersøger, er netop blevet opmærket for alle dets ledsætninger. Det blev gjort i hånden i forbindelse med Jensens (2011b) undersøgelse af ledsætningsers ordstilling. I erkendelse af at jeg ikke har kunnet finde en metode til at udsøge kløvninger i hele LAN-CHART-korpusset og ej heller læse det hele i gennem, har jeg i stedet læst alle ytringer med opmærkede ledsætninger igennem i delkorpusset og opmærket samtlige kløvninger⁴. Eftersom kløvninger i min definition skal have en ledsætning⁵, risikerer jeg ikke med denne metode at overse kløvninger i delkorpusset. Til gengæld kræver det valide og objektive udvælgelseskriterier for ikke at inkludere konstruktioner som ikke er ægte kløvninger. Kløvninger er nemlig notorisk kendt for deres overfladelighed med andre konstruktioner. Derfor er der også en lang tradition i litteraturen for at forskeren fokuserer sin kløvningsbeskrivelse på afgrænsning til andre typer lignende konstruktioner (Togeby 2009; Götzsche 1998; Hansen 1995; Nølle 1984; Dyhr 1978). Jeg vil nu gennemgå udvælgelseskriterierne.

Udvælgelseskriterier

Jeg har i alt tre udvælgelseskriterier for kløvninger. De skal for det første have udtrykssyntaks som en kløvning. De skal for det andet have indholdssyntaks som en

⁴ Korzen (2014a) har valgt en lignende tilgang hvor han har udsøgt *det* for et lille delkorpus af Europarl og udvalgt kløvningerne

⁵ Hansen & Heltøft (2011, bd 3) medtager i deres beskrivelse såkaldte elliptiske kløvninger hvor kløvningssætningen er elliptisk er udeladt. De er ikke medtaget i denne undersøgelse. For at undgå uregelmæssigheder i udsøgningen består kløvninger for denne undersøgelses vedkommende nemlig af en oversætning og en kløvningssætning. Det må nævnes at det er i modstrid med Prince (1978) der også medtager elliptiske kløvninger i sin undersøgelse. De er dog en anden konstruktion netop fordi de ikke udtrykkes med en kompleks sætning

kløvning og for det tredje skal de have funktion som en kløvning, det vil sige ledsætningen skal være præsupponerende⁶. Det første udvælgelseskriterie er selvsagt at udtrykssyntaksen skal være den beskrevet ovenfor for en kløvning, nemlig en oversætning med *det* og en form af *være* eller *blive* samt et udkløvet led (ikke nødvendigvis i den rækkefølge) efterfulgt af en ledsætning. Dansk har imidlertid et væld af konstruktioner med ledsætning og *det er*-oversætning, og som mange forfattere har påpeget (jf. fx Nølke 1984; Togeby 2009; Götzsche 1998), er der stor overfladighed mellem kløvninger og andre konstruktioner. Blandt mange andre konstruktioner drejer det sig om konstruktioner med ekstraponeret ledsætning som subjekt som den faktive konstruktion i (6) er et eksempel på.

- (6) det er jo så meget sjovt at hun har jo været meget ung da jeg øh startede hos hende i første klasse (Jensen & Christensen 2013:33)

Konstruktionen (6) har samme udtrykssyntaks som en kløvning⁷. Der er imidlertid tale om en konstruktionstype hvor prædikatet i oversætningen *er sjovt* tager en hel sætning som sit subjekt. For at adskille konstruktioner som (6) fra ægte kløvninger har vi brug for flere kriterier end udtrykssyntaksen, nemlig at konstruktionen også på indholdssiden skal have syntaks som en kløvning, det vil sige den skal indeholde netop én proposition.

Indholdssyntaks

I modsætning til mange andre *det er*-konstruktioner i dansk er der som nævnt et misforhold mellem antallet af propositioner (en) på indholdssiden og sætninger (to) på udtryksiden. Det vil sige kløvningens proposition også må kunne udtrykkes med en monoclausal sætning som vist i (7).

- (7) Det er ikke **altid den deler som den skal** (odder2gl-87-TCH)
→ Den deler ikke altid som den skal

⁶ Det kan tilføjes at en række forfattere delvist definerer kløvninger ud fra materialetypen i *det*. Bl.a. Togeby (2009) påpeger at *det* i kløvninger ikke er referentielt og dermed heller ikke kan være trykstærkt. Jeg har ikke lagt materialetypen i *det* til grund for udvælgelsen fordi jeg har vurderet det ville kræve for meget diskursanalyse at vurdere om *det* i hver enkelt kløvning er referentielt. Jeg har heller ikke lagt trykforhold til grund da jeg ganske enkelt vurderer at tryk er for underbelyst i dansk til at man solidt kan lægge det til grund for udvælgelsen

⁷ Det kan indvendes at den nominale ledsætning adskiller sig fra kløvningssætningsleder der ofte beskrives som relativt formede (Hansen (1995), men for adverbelle kløvninger gælder det at de typisk har kløvningssætningsleder formet som nominale. Se Dyhr (1978) for en diskussion af tvetydigheden mellem konstruktioner med ekstraponeret subjekt og kløvninger.

Kløvningen i (7) kan altså lige vel (grammatisk, forstås, ikke lige vel i den diskurs den er indlejret i) udtrykkes med en ukløvet sætning. Anderledes forholder det sig for (8).

(8) Det var også grunden til vi ventede ikke (bysoc1gl-87-TNI)

Her er der overensstemmelse mellem udtryk og indhold så der både er to sætninger på udtrykssiden og to propositioner på indholdssiden (*det var også grunden til* og *vi ventede*). Man kan teste det ved at se om oversættelsens led på prædikativpladsen kan få en plads i ledsætningen, det vil sige om leddet er fællesled jf. (9).

(9) **vi ventede grunden til

Som det fremgår af (9), kan (8) ikke udtrykkes af en ukløvet sætning da der netop er to propositioner. Alle kløvninger jeg har medtaget i mit materiale, er testet på denne måde, og kun udtryk der på indholdssiden, er en proposition er taget med. For at være sikker på at jeg har solide kriterier der ikke kun baserer sig på propositions-definitionen, bruger jeg et sidste udvælgelseskriterie der har at gøre med kløvningens funktion, nemlig om konstruktionen er præsupponeret.

Præsupposition

Præsupposition er en grundlæggende egenskab ved kløvninger. Det fanger forskellen mellem barnets to ytringer i starten af artiklen. I kløvningstilfældet (*det var ikke mig der gjorde det*) at *det* er blevet gjort – det er præsupponeret sprogligt. I det ukløvede tilfælde (*jeg gjorde det ikke*) er der ingen sådan sproglig forudsætningskodning, og det er derfor ikke ud fra ytringen muligt at fastslå om *det* er blevet gjort (ud fra konteksten virker det i dette tilfælde tilmed usandsynligt). Der er bred enighed om at kløvningssætninger er præsupponeret (jf. fx Delin 1989; Hansen & Heltoft 2011b). Denne enighed er et godt udgangspunkt for at gøre præsupposition til et definitorisk udvælgelseskriterie. En anden grund til at vælge præsupposition er at der er en række test der entydigt viser hvorvidt indholdet i en ledsætning er præsupponeret. Den mest kendte er måske negationstesten. For at vise testen kan vi tage en *det er*-konstruktion fra LANCHART (10).

(10) Men det går jeg ud fra [det er **noget** man der bliver ordnet i forbindelse med visum og sådan noget] (bysoc1gl-87-CNI+ENS+TNI)

Konstruktionen i (10) har udtrykssyntaks ganske som en kløvning, men for at der er tale om en ægte kløvning, må indholdet i ledsætningen også være præsupponeret. Det indhold der kan være præsupponeret, er det fra ledsætningen, vist i (11).

(11) *Noget bliver ordnet i forbindelse med visum og sådan noget*

Negationstesten for præsupposition kræver at (11) nødvendigvis skal være sand både i (10) og når oversætningen er negeret (Delin 1989) som den er i (12).

(12) det er ikke **noget** der bliver ordnet i forbindelse med visum og sådan noget

Men (11) er ikke nødvendigvis sand for (12) og derfor er eksemplet (10) fra korpus *ikke* en kløvning ud fra præsuppositions-kriteriet. Disse typer konstruktioner medtages følgelig ikke. Til sammenligning vil indholdet i kløvningssætningen i en ægte kløvning altid være præsupponeret og dermed kodet som sandt også når oversætningen er negeret. Præsuppositionen for (1) *nogen knaldede ruden* er således også sand for *det var ikke Ole der knaldede ruden*. Man kan sige at præsuppositionen ”overlever”. Ud over negationstesten opstiller Delin (1989) yderligere tre tests for netop præsupposition i kløvningssætninger. Kløvningerne i min undersøgelse er testet med alle fire tests. De tre yderligere tests er udviklet til engelsk, men kan uden problemer overføres til dansk. De tester ligeledes hvorvidt præsuppositionen overlever forskellige typer indlejringer, nemlig:

1. Epistemisk indlejring. Præsuppositionen overlever når kløvningen indlejres i en epistemisk matrixsætning (*Det er muligt det var Ole der smadrede ruden*)
2. Betingelse: præsuppositionen overlever når hele kløvningen indlejres i en betingelsessætning (*Hvis det var Ole der smadrede ruden, bliver hans mor sur*)
3. Illokutionær kraft: Præsuppositionen overlever uanset hvilken sætningstype oversætningen i kløvningen er (*Var det Ole der smadrede ruden*)

Fælles for disse tre test er at hvis en ukløvet sætning indlejres i samme konstruktioner (fx *hvis Ole smadrede ruden, bliver hans mor sur*), behøver *nogen smadrede ruden* ikke nødvendigvis at være sand, dvs. præsuppositionen overlever ikke. Det er altså et særegent træk ved kløvninger at deres kløvningssætningers indhold er præsupponeret, og det er det der gør at disse test kan bruges til at identificere ægte kløvninger. Det må tilføjes at test 1 og 2 egner sig bedst til at teste kløvninger med

det i forfeltet. Således forekommer spørgekløvninger ikke at kunne indlejres som det fremgår af (13).

(13) ??*Det er muligt **hvem** er det der smadrede ruden?*

Af den grund har jeg ikke som kriterie at en konstruktion skal klare alle fire tests hvis konstruktionen ikke indledes af *det*. Sammenfattende kan jeg sige at de 485 kløvninger i mit korpus alle er konstruktioner der lever op til alle tre udvælgelseskriterier: udtrykssyntaks som en kløvning, indholdssyntaks som en kløvning og funktion (præsupposition) som en kløvning. Kløvninger er blevet håndkodet i Praat med de variable der bliver undersøgt i denne artikel.

Undersøgelsesvariable

Den første del af undersøgelsen har forskellige kløvningstyper i talt dansk som sigte og undersøger tre forhold ved kløvninger deskriptivt: 1) Forfelt i oversætningen, 2) indholdssyntaktisk rolle for det udkløvede led og endelig 3) konjunktional i kløvningssætningen.

Forfelt

De fleste typer af danske sætninger (som ikke er ledsætninger) har et forfelt (eller fundamentfelt i Hansen & Heltofts 2011 terminologi). Det vil sige en plads forrest i sætningen som kan udfyldes af et hvilket som helst led fra propositionen (jf. fx Diderichsen 1946). Men der er også sætningskonstruktioner der ikke har forfelt og nogle, fx spørgsmål, der har restriktioner for hvilke led der kan stå i forfeltet. Sætningskløvninger er en ganske særlig sætningskonstruktion, så der kan ikke uden videre gås ud fra at også sætningskløvningers oversætning har forfelt. Mig bekendt er det faktisk ikke beskrevet i nogen af de danske beskrivelser af sætningskløvning (Dyhr 1978; Nølke 1984; Diderichsen 1946; Korzen 2014b; Mikkelsen 1911; Götzsche 1998; Hansen 1995). Tværtimod har flere en tilgang til beskrivelsen lig Jacobsen & Skyum-Nielsen (2010) hvor kløvningens oversætning formularisk består af *det* efterfulgt af en form af *være* efterfulgt af det udkløvede led. Jacobsen & Skyum-Nielsen (2010) hævder endda at sætningskløvninger kun dårligt lader sig beskrive ved hjælp af sætningsskemaet.

Men Nølke (1984) regner konstruktioner med *hv*-led i forfeltet som (3) (her gengivet som (14)) som kløvninger.

(14) **hvad** er det her jeg sidder med her (koege25gl-97-JSK+KIK+MIK+MTK)

I (14) er der netop et andet led end *det* der står først, og hvis man regner denne type for kløvninger, følger det at kløvninger har et forfelt i oversætningen hvor der i hvert fald kan stå hv-ord. Nølke (1984) står ikke alene med at regne konstruktioner som (14) som kløvninger. Hansen (1995) (også gengivet i (Hansen & Heltoft 2011c)) beskriver kløvede hv-spørgsmål som (10) som en særlig type af kløvninger hvor hv-ordet står i forfelt ganske som for ukløvede hv-spørgsmål. Det specielle ved dem er at vi normalt antager at et hv-spørgsmål præsupponerer indholdet i sætningen (bortset fra hv-leddet) samt fokuserer hv-leddet. Altså nøjagtig de samme funktioner som Hansen & Heltoft (2011) tilskriver en kløvning. Hvorfor vi så kløver hv-spørgsmål, giver forfatteren nogle forskellige pragmatiske bud på, men kløvningstypen er ikke undersøgt empirisk. Det bliver de i denne undersøgelse. Men disse kløvninger behandler Hansen (1995) netop som en særlig type. Han skriver ikke noget generelt om oversætningens forfelt. Hansen & Heltoft (2011: 1790) lister dog en række eksempler på hvad de betragter som kløvninger. Blandt disse er et eksempel på en kløvning med tomt forfelt (altså også en type kløvet spørgsmål) som kan ses i (15).

(15) bliver det **Hanne** der skal lede mødet (Hansen & Heltoft 2011:1790).

I (15), som Hansen og Heltoft (2011) regner som en kløvning, vidner oversætningens verbums (*bliver*) placering om tomt forfelt. Flere andre forfattere har lignende eksempler, blandt andre Korzen (2014b) med et dansk eksempel og Prince (1978); Weinert & Miller (1996); Lambrecht (2001) med engelske. Kløvede hv-spørgsmål udgør altså ikke samtlige kløvede spørgsmål. Der er også en kløvningstype af kløvede spørgsmål med tomt forfelt som det i (15). For ukløvede spørgsmål gælder det at de to typer (tomt forfelt og hv-ord i forfelt) opfører sig meget forskelligt (sammenlign fx *hvem elsker du* med *elsker du ham?*). Det er således også rimeligt at antage at det samme gælder for kløvede spørgsmål. I denne undersøgelse opmærkes og behandles de to typer kløvede spørgsmål derfor som hver sin kløvningstype, og følgelig bliver (15) opmærket som tomt forfelt og (14) som hv-forfelt. Begge typer regner jeg altså i tråd med de citerede forfattere ikke som kløvninger. Det har to betydninger. Dels kan det forventes at der er to særlige typer kløvninger, nemlig kløvede spørgsmål der muligvis opfører sig diskursivt anderledes end øvrige kløvninger. Dels må det betyde at danske kløvninger har forfelt i oversætningen når vi godtager at både konstruktioner med hv-ord i forfeltet og konstruktioner med tomt forfelt som (14) og (15) er ægte kløvninger. (14) er et eksempel på at det ukløvede

led står i forfelt. Det er et specialtilfælde fordi det er et hv-ord, men Hansen & Heltoft (2011: 1790) lister også et eksempel på en kløvning hvor det udkløvede led sættes i forfelt i en deklarativ kløvning. Eksemplet kan ses i (16).

(16) **her** var det det skete (Hansen & Heltoft 2011: 1790)

I (16) er det udkløvede led *her* i forfeltet. At også udkløvede led der ikke er hv-ord, kan stå i forfelt, må anses som yderligere belæg for at kløvninger har et forfelt uden restriktioner. Det må gælde alle kløvninger og ikke bare kløvede spørgsmål. Således er det rimeligt at antage at kløvningers oversætning har et forfelt uden restriktioner, og adverbialer derfor som vist i (2) (her gengivet som (17)) også kan stå i forfelt

(17) Så er det **sommetider** man siger nu gider jeg ikke interessere mig for politik mere for det er for barnligt det her (bysoc1ny-06-TNI)

I kløvningen i (17) står adverbialet *så* i forfelt mens det udkløvede led (som i øvrigt også er et frit indholdsadverbial) står på prædikativpladsen ganske som i kløvninger med tomt forfelt (15) og kløvninger med *det* i forfelt (1). Men denne kløvningstype er en type der slet ikke er beskrevet i litteraturen. Det må endda bemærkes at den heller ikke er medtaget som eksempel i nogen af de danske beskrivelser, på nær Korzen (2014b), der indeholder et eksempel med en adverbialledsætning i forfeltet på en kløvning. I denne undersøgelse er de medtaget som ægte kløvninger og opmærket i en særlig kategori. Det kan dog tilføjes at kløvningsledsætningen ikke kan stå alene i forfelt, men skal efterfølge det udkløvede led, jf. (18).

(18) *der smadrede ruden var det Ole

Kløvningsledsætningen *der smadrede ruden* kan ikke stå i forfeltet uden at sætningen bliver et grammatisk brud som det ses i (18). Det er interessant hvad det betyder for ledsætningens karakter, men det er uden for denne artikels formål at beskrive det nærmere.

Selvom vi ved at forfeltsplaceringen har stor betydning for sætningsinformationsstruktur (jf. fx Hansen & Heltoft (2011)), er der endnu ikke nogen korpuslingvistiske undersøgelser der har undersøgt kløvningers forskellige forfelter i dansk og derfor heller ikke noget om fx hvor hyppig *det er*-varianten er i forhold til andre

typer kløvninger med et andet indhold i forfeltet. For at undersøge det har jeg opmærket alle kløvningers forfelt og annoteret de i alt fem forskellige forfeltstyper (*det*, udkløvet led, adverbial, hv-led og tomt) for alle kløvningerne. Udover at fordelingen i sig selv er interessant, vil jeg ligeledes kunne undersøge om de forskellige forfeltstyper opfører sig forskelligt når det kommer til funktioner for det udkløvede led. Det vender jeg tilbage til nedenfor. Forfeltsanalysen er den mest eksplorative del af undersøgelsen eftersom dette aspekt slet ikke er undersøgt i dansk.

Det udkløvede leds indholdssyntaks

Hvad der til gengæld er undersøgt af både Korzen (2014) og Dyhr (1978) er indholdsleddet for de udkløvede led i de to forfatteres respektive korpora. Gennem opmærkning af samme i denne undersøgelse vil jeg altså kunne sammenligne resultaterne og på den måde undersøge kløvningers forskelligartethed i forskellige genrer. Derudover kan det undersøges om kløvningerne opfører sig funktionelt forskelligt alt efter indholdsled. Korzen (2014) har vist at de forskellige funktionelle typer spiller sammen med indholdsleddet. Således argumenterer han for at der findes to typer IP-kløvninger der altid vil optræde sammen med en udkløvning af et frit adverbialt indholdsled. For ham går den vigtige skillelinje altså mellem om udkløvning er af et valensbundet indholdsled eller et frit. I Christensen (under udgivelse) og i Herget Christensen (2019) argumenterer jeg for at fokusforholdene for subjektkløvninger kan være specielle eftersom indholdssubjekter er vanskeligere at fokusere i en ukløvet sætning end andre indholdsled er.

Der er udtryksmæssige forskelle i kløvninger alt efter hvilket led der udkløves. Det gør det dels let at kategorisere de forskellige kløvninger, dels gør det det rimeligt at karakterisere dem som forskellige kløvningstyper, og dermed er det interessant at undersøge dem i korpus. Subjektskløvninger som i (1) er kendetegnet ved at have en kløvningssætningsindledning der indledes med *der* (eller i sjældne tilfælde *som* eller *som der*) og udtrykker alle indholdsled bortset fra det udkløvede subjekt (svarende i form til relativsætninger med subjekt som fællesled). Kløvningstyper med andre valensbundne indholdsled som udkløvninger (fx indholdsobjekter) som i både (3) og (4) er kendetegnet ved at have ledsætninger hvor alle indholdsled, bortset fra det udkløvede, er udtrykt i ledsætningen (svarende til relativsætninger hvor objekter er fælles led) og kan indledes af et konjunktional. Kløvningstyper med frie indholdsadverbialer som i (2) er kendetegnet ved at have ledsætninger hvor alle led, bortset fra det udkløvede, er udtrykt (svarende formmæssigt til attributive ledsætninger hvor et adverbial er fællesled. (jf. fx Hansen & Heltoft 2011:1790ff.)) og kan indledes af et konjunktional der dog ifølge Korzen (2014b) ikke kan være *som*. Alle

kløvningsledsætningen er således blevet opmærket for hvilket indholdsled der er udkløvet, det vil sige adverbierne kløvningsledsætninger (udkløvningsled af frie adverbierne indholdsled) (2), subjektsskøvningsledsætninger (udkløvningsled af indholdssubjekter (1) og andre valensbundne indholdsled (fx (3)) som tre forskellige kategorier. Denne opmærkning er uafhængig af hvilken forfæltstype kløvningsledsætningen har.

Konjunktion

Kløvningsledsætningen minder formmæssigt om relativledsætninger (Hansen 1995) også i den forstand at de kan indledes af et underordningskonjunktion *som*, *hv*-pronomen eller af *at*. Flere forfattere (fx Nølke 1984) hævder dog at det mest hyppige for kløvningsledsætninger er slet ikke at have et konjunktion.⁸ Hansen & Heltoft (2011) mener endvidere at *som* er hyppigere i skriftsprog end i talesprog. Prince (1978) definerer at *that* er obligatoriske i IP-skøvningsledsætninger (modsat af *Stress focus clefts*). Der er altså antagelser både om antallet af konjunktioner i kløvningsledsætninger i det hele taget, om talte kløvningsledsætninger og om konjunktioner i forskellige typer af kløvningsledsætninger. Som sidste ben i beskrivelsen af kløvningsledsætninger i talt dansk har jeg derfor opmærket alle kløvningsledsætninger for hvilken konjunktion kløvningsledsætningen eventuelt indledes af.

Funktioner

Den anden del af undersøgelsen handler om at bruge korpusset til at teste hvordan det udkløvede led fungerer. Der er nemlig uenighed i litteraturen om hvilke funktioner det udkløvede led har, som blandt andre Tøgeby (2009) påpeger. Som nævnt har den fremherskende beskrivelse, ikke mindst i dansk sammenhæng, været at den grundlæggende funktion ved et udkløvet led (og kløvning i det hele taget) er *fokus*. Den beskrivelse forfægtes stadig af Hansen & Heltoft (2011). Men korpusundersøgelser har fået andre forfattere til at hævde en række andre diskursive og informationsstrukturelle funktioner for udkløvningsledsætninger enten i samspil med fokus (Korzen 2014a) eller i stedet for fokus. Grammatiske kategorier som fx tempus, aspekt, og grammatisk kodet fokus er netop det: grammatiske kategorier der er kodet i sproget ved hjælp af morfologi og topologi ganske uanset hvordan de bliver brugt i sprogbrugen. Sprogbrugsanalyser kan altså ikke bruges til direkte at teste hvorvidt en konstruktion koder fokus. Men fokusfunktionen kan anvendes i diskursen til at or-

⁸ I tråd med Hansen & Heltoft (2011) analyserer jeg ikke *der* som konjunktion men som pronomen.

ganisere informationer og diskurs, og derfor kan man forvente en ”opførsel” i diskursorganiseringen der er afledt af en fokuskodning – hvis den er tilstede. Og det er denne ”opførsel” jeg vil teste som det første.

Fokus og genoptagelse

Alle sætninger i dansk har et fokus. Men det er ikke alle hvor det er grammatisk markeret hvad der er fokus (Hansen & Heltoft 2011). Tværtimod bliver det for ukløvede sætningers vedkommende infereret pragmatisk i talesituationen af lytter, medmindre taler har anvendt en særlig sproglig fokusator (fx en fokuspartikel (Jensen 2011a)). Det specielle ved kløvninger er at fokus rent faktisk er grammatisk kodet i det udkløvede led – i hvert fald ifølge flere danske grammatikere (Christensen under udgivelse; Hansen & Heltoft 2011c). Der er en række forskellige måder at definere fokus på, men de kan grupperes efter to dimensioner: det syntagmatiske og det paradigmatiske. (Christensen under udgivelse)

Den syntagmatiske dimension handler om hvordan det fokuserede led relaterer sig til de led det står i syntagme med, altså resten af sætningen. Boye & Harder (2012) definerer for eksempel fokus som det vigtigste i sætningen. Derfor kan man kalde denne dimension af fokus for fremhævning. Hansen & Heltoft (2011) definerer fokus som meddelelsens centrum. Denne definition er også syntagmatisk, men den har en vigtig tilføjelse som gør den testbar i en sprogbrugsanalyse. Hansen & Heltoft (2011) skriver nemlig at ”fokus fastlægges i øvrigt ganske almindeligt i tekstens forløb ved at den følgende kontekst viser hvad det er afsenderens har villet fremhæve” (Hansen & Heltoft 2011:76). Forfatterne viser hvordan det fokuserede led på forskellig vis bliver genoptaget i den efterfølgende tekst. Det må bemærkes at denne beskrivelse af fokus som prædikator for hvad der genoptages efterfølgende, er generel og ikke specifikt omhandler kløvninger. Men forfatterne skriver meget eksplicit (Hansen & Heltoft 2011:1790ff.) at de opfatter udkløvede led som fokuserede, og det er derfor rimeligt at antage at det de skriver generelt om fokuserede led også gælder for udkløvede led. Deres definition af fokus som meddelelsens centrum (Hansen & Heltoft 2011:76ff.) handler altså om diskursorganisering, ikke bare af de led som det fokuserede led står i syntagme med (sætningen), men også for de efterfølgende ytringer. Det fokuserede led er altså en prædikator, et signal om hvad der genoptages i den efterfølgende diskurs. Genoptagning af fokuserede led i den efterfølgende kontekst er altså en afledt konsekvens af den syntagmatiske dimension af fokus og derfor en måde at operationalisere diskursiv ”opførsel” på der vidner om fokus i en sprogbrugsanalyse. Det er nemlig et empirisk spørgsmål om det

udkløvede led (som ifølge Hansen og Heltoft (2011:1790ff.) er fokuseret) genoptages i de ytringer der efterfølger en kløvning i mit korpus. Det er operationaliseret sådan at de efterfølgende tre ytringer⁹ efter kløvningen læses, og for hver kløvning afgøres det om enten det udkløvede led (20) genoptages, eller et andet led (19) fra kløvningen genoptages.

(19) Hvis man er inden for handel og kontor jamen [så var det **Skanderborg** man og til] ja så sk-skulle **man** have en læreplads og så på teknisk skole (odder2ny-05-TCH)

(20) [**Hvad dato** er det det var] den syvogtyvende (odder2ny-05-TCH)

I (19) er det således et andet led end det udkløvede *Skanderborg* der genoptages, nemlig *man*. I (20) derimod genoptages det udkløvede led *hvad dato* med svaret på det kløvede spørgsmål (*den syvogtyvende*)

Undersøgelsen viste dog at der også kan ske to andre ting. Dels kan hele kløvningen blive genoptaget med en ressumptiv anafor som i (21).

(21) [Det er jo **fra hele kommunen af** det er samlet.] **Det** er da fuldstændig Ja. Det er **det**. (vinderup2ny-06-LHS).

I (21) er det således ikke det udkløvede led alene (*fra hele kommunen af*) men hele kløvningen der genoptages (to gange) af det efterfølgende *det*. Dels kan der ske noget helt andet (samtalet kan blive afbrudt eller brat skifte emne med mere). Alle kløvninger i korpuset er således opmærket med en af fire muligheder: det udkløvede led genoptages, et andet led fra kløvningen genoptages, hele kløvningen genoptages, eller der sker noget helt andet i samtalen.

Kontrast

Som nævnt er der også en paradigmatiske dimension af fokus. Den handler om hvordan det udkløvede led (paradigmatisk) relaterer sig til det der kunne have haft dets plads. Når barnet i starten siger *det var ikke mig*, underforstår hun samtidig at der var en *anden* der gjorde det. Det gør hun ikke når hun siger *jeg gjorde det ikke*. Hansen & Heltoft (2011:1790) forklarer at udkløvninger vækker en forestilling om et paradigme af mulige referenter, udpeger et led i paradigmet og fravælger resten.

⁹ Med ytringer skal her forstås sætningsformede ytringer. Minimalrespons, holofraser og lignende tæller således ikke som en ytring i denne forbindelse

Der er uenighed om hvorvidt denne udpegning på den ene side er definitionen på fokus. Det er det for eksempel for Krifka (2008) der beskriver fokus som et sæt af alternativer. Eller på den anden om udpegning er en selvstændig funktion der findes kodet i det udkløvede led ud over fokus. Sådan kan man med en vis rimelighed læse Hansen & Heltoft (2011:1790ff.) der udover at fastslå at udkløvede led er kodet for fokus, skriver at det udkløvede led vækker en forestilling om et paradigme hos modtageren, og at netop et valg i paradigmet vælges mens resten fravælges. Ideen om paradigme, udpegning og fravalg genfindes i forskellige udgaver hos en række forfattere (Weinert & Miller 1996; Lambrecht 2001; Collins 2006; Hansen 1995) med flere. Det vanskelige er at det netop er en forestilling der vækkes, ikke noget der udtrykkes. Og det er kun sproglige størrelser der udtrykkes der kan testes med sprogbrugsanalyse. Derfor kan vi ikke teste udpegning. Men man kan teste kontrast. Som det første må det slås fast at udpegning og kontrast *ikke* er det samme. I (1) udpeges Ole som rudeknuser, hvilket medfører at resten af paradigmet fravælges. Men Ole modstilles ikke med nogen af de andre mulige valg i paradigmet. Kristensen (2013) påpeger at udpegning og kontrast (modstilling) oftest sammenblandes både i definitioner og brug. Jeg definerer her kontrast på samme måde som hende som to mulige referenter der (implicit eller eksplicit) modstilles som i (22).

- (22) [...] det skulle jo være var **en tilbygning til en eksisterende hal** der skulle ofres penge på, ikke bygge en ny hal (naestved1gl-89-CNL+LNL)

I (22) udpeges et valg i paradigmet over ting der kan ofres penge på i det udkløvede led (*en tilbygning til en eksisterende hal*). Men det udkløvede led modstilles samtidig eksplicit med *en ny hal* som altså også er et valg i paradigmet. Det valg som det udkløvede led modstilles med udtrykkes uden for kløvningen her men kan også udtrykkes sammen med det udkløvede led (*det var Ole og ikke Hans der knaldede ruden*). Modstillingen er altså som Kristensen (2013) påpeger en anden funktion end udpegning, og det er udpegning der er kodet i det udkløvede led. Men fordi udpegning vækker forestillingen om et paradigme, er udpegning en grammatisk funktion der gør det lettere at modstille. Paradigmet er allerede vækket så de mulige kandidater til en modstilling er allerede i spil. Det er min analyse af hvorfor kontrast ofte bliver sat i forbindelse med kløvning (Hasselgård 2004; Prince 1978; Korzen 2014b). Togeby (2009) mener desuden at et bestemt materiale (deiktiske pronominer) i det udkløvede led i sig selv medfører en modstilling. Korzen (2014a) bruger desuden kontrast som en del af sine kriterier for at typologisere. Han mener således at kontrast er et træk ved ”prototypiske” kløvninger og ikke ved IP-kløvninger. Han

finder således at eksplicit kontrast (som i (16)) er ”hyppigt” i ”prototypiske” kløvninger (desværre uden at røbe hvor hyppigt). Kontrast er altså en afledt opførsel der kan pege tilbage på udpegning, men i mere indirekte forstand end genoptagelse kan det for centralitet. Udpegning gør nemlig blot udkløvede led velegnede til modstilling men medfører altså ikke nødvendigvis modstilling, hvorimod centralitetsmarkeringen medfører genoptagning (i hvert fald ifølge (Hansen & Heltoft 2011)). Kontrast er operationaliseret sådan at alle kløvninger er opmærket for hvorvidt det udkløvede led modstilles med et andet valg fra paradigmet. Enten eksplicit som i (20) eller implicit. Implicit betyder at det andet valg ikke direkte udtrykkes, men at der alligevel er en tydelig markeret modstilling fx i materialet i udkløvningen. Dette kan være en del af et sprogligt modstillingspar (fx død/levende), eller koteosten kan skabe modstillingen som er tilfældet i (23).

(23) Så var det **først efter at vi gik ud af skolen** at vi gled lidt fra hinanden (oder2ny-05-TCH)

I (23) impliceres kontrasten til det udkløvede led *efter at vi gik ud af skolen*, nemlig *før vi gik ud af skolen* selvom den ikke udtrykkes eksplicit. Derfor er denne kløvning opmærket som en implicit kontrastkløvning. Det betyder der er tre kontrastkategorier i undersøgelsen. Eksplicit kontrast (22), implicit kontrast (23) og ingen kontrast (fx (21)). Kontrast og genoptagning er altså indirekte indikationer for hvorvidt vi faktisk kan beskrive det udkløvede led som kodet som fokus. Den sidste funktion jeg undersøger, har ikke direkte noget at gøre med fokus, men er en funktion ved det udkløvede led der opstår i kraft af at et sætningsindhold deles i to forskellige sætninger. Denne sidste funktion er indsnævring af synsvidde for sætningsadverbialer.

Synsviddeindsnævring

Når barnet ytrer *jeg har ikke gjort det* med en ukløvet sætning, har nægtelsen synsvidde over hele sætningen, og hele sætningen nægtes følgelig. Men når barnet i stedet siger *det var ikke mig der gjorde det*, er det samme indhold delt af en sætningsgrænse. Denne sætningsgrænse stopper også synsviddens for nægtelsen, og det er derfor kun oversætningen der er nægtet, ledsætningen i *der gjorde det* er ikke. Som jeg har vist i Herget Christensen (2019), har det den konsekvens at sætningskløvning også kan bruges til at indsnævre synsviddens for eksempelvis epistemiske markører fra hele sætningsindholdet til netop et led. I nyhedsformidling udnyttes

det til at styre nøjagtig hvad man tager epistemisk forbehold for. Det kan vises med en modificeret udgave af en af korpussets kløvninger, vist i (24) og (25).

(24) Du dør sandsynligvis af røgen i en ildebrand

(25) Det er sandsynligvis **røgen** du dør af i en ildebrand

I (24) har *sandsynligvis* synsvidde over hele sætningen, og forbeholdet tages således også for om man dør eller ej. I (25) derimod har *sandsynligvis* kun synsvidde over *røgen*. Denne indsnævring er en konsekvens af sætningsgrænserne i kløvninger, det vil sige af den struktur som sætningskløvning har. Som nævnt kan det udnyttes af sprogbrugere til at kun tage epistemisk forbehold for et led eller til at indsnævre nægtelser, men det kan ligeledes udnyttes til kun at modificere netop ét led med et hvilket som helst indhold som kan udtrykkes af et sætningsadverbial, for eksempel dialogiske markeringer (*jo, da, vel*) eller fatiske markeringer (*sgu, skam*) (Hansen & Heltoft 2011: 1053). I Herget Christensen (2019) argumenterer jeg for at hvilken type forbehold taleren typisk har behov for at tage, vil afhænge af genren. Således kæder jeg i særlig grad epistemicitet sammen med nyhedsformidling. Hvis jeg har ret i dette, må man forvente at en anden type sætningsadverbialer end epistemiske er hyppige i samtaler, fx dialogiske partikler. Indsnævring er ganske enkelt operationaliseret ved at opmærke alle kløvninger i korpusset for om de har et sætningsadverbial i oversætningen, og hvad det i givet fald er for et.

Opsamlende kan jeg altså sige at alle kløvninger i korpusset er blevet manuelt opmærket for forfelt i oversætningen samt det udkløvede leds indholdsled og konjunkional i ledsætningen. Derudover er de blevet opmærket for genoptagelse, kontrast og adverbial i oversætningen.

Databearbejdning

Data fra korpusundersøgelsen er blevet bearbejdet i R (team 2013). Den første del af undersøgelsen der har beskrivelse af kløvningstyper som sigte er deskriptivt behandlet og visualiseret. Det samme er funktionsdelen, men derudover er det blevet statistisk bearbejdet for at finde signifikante forskelle.¹⁰ Jeg har foretaget signifikansberegninger ved hjælp af Pearsons χ^2 -test (Baayen 2008).

¹⁰ Desværre har datamaterialets størrelse gjort at det ikke har været muligt at gennemføre såkaldte *mixed models*-analyser fordi der ganske enkelt har været for få datapunkter jf. Barr (2013).

Resultater

LANCHART-korpuset består som nævnt af moderne dansk talesprog, og denne undersøgelse kan derfor vise noget om sætningskløvninger i denne genre. Der er flere grunde til at undersøge kløvninger i talesprog. Om end kløvninger findes i begge modaliteter (skrift og tale) (Sturt et al. 2004), hævder Jacobsen & Skyum-Nielsen (2010: 147) at sætningskløvninger typisk vil være hyppigere i talesprog end i skriftsprog. Det er også tilfældet. I mit delkorpus er der omtrent 17 kløvninger per 10.000 ord. Til sammenligning fandt Dyhr (1978) i sit korpus af litterære tekster og avisartikler knap 5 (4,8) kløvninger per 10.000 ord. Korzen (2014b) fandt 14,4 i Europarl-korpuset af oplæste taler fra Europa-Parlamentet. Ud over at kløvninger altså er hyppigere i talesprog, varierer kløvningers brug fra genre til genre. I Herget Christensen (2019) beskriver jeg således en kløvningstype, nyhedskløvningen, der er særegen for nyhedsformidling. Korzen (2014a) finder ligeledes forskellige typer kløvninger i sin undersøgelse. Jeg vil nu præsentere de deskriptive resultater for de forskellige kløvningstyper i mit korpus. Først dem der adskiller sig ved at have forskelligt indhold i oversætningens forfelt, og derefter dem der adskiller sig ved at udkløve forskellige indholdsled. Jeg vil afrunde kløvningstypebeskrivelsen med at rapportere om hvilke konjunktioner kløvningerne har. Funktionerne for det udkløvede led vil blive behandlet i den anden del af afsnittet

Forfelter

Tabel 1. Oversigt over hvilket led der står i forfelt i de undersøgte kløvninger

<i>Forfelt</i>	<i>%</i>	<i>N</i>
Adverbial	9,7	47
Det	70,3	341
Hv-led	15,3	74
Tomt	4,7	23

Den overordnede fordeling af kløvningernes forfelter fremgår af Tabel 1. Som det fremgår, indledes godt 9 % af kløvningerne i min undersøgelse af et adverbial i forfeltet, som fx i (2) her gengivet som (26).

- (26) Så er det **sommetider** man siger nu gider jeg ikke interessere mig for politik mere for det er for barnligt det her (bysoc lny-06-TNI)

Til gengæld fandt jeg i korpusset ingen eksempler på kløvninger med det udkløvede led i forfeltet (jf. (16))¹¹. Med over 70 % er *det-er*-typen klart den hyppigste, men i alt er en tredjedel af kløvningerne kløvede spørgsmål.

Hv-kløvninger

Som nævnt beskriver Hansen (1995) hv-kløvninger som en særlig (mindre central) type kløvning. I ukløvede spørgsmål er det der spørges til præsupponeret og hv-ordet fokuseret ifølge Hansen (1995). Funktionelt koder ukløvede og kløvede spørgsmål altså for nøjagtig det samme og Hansen (1995) mener kun der er pragmatiske forskelle imellem dem. Han lister to pragmatiske formål ved at kløve spørgsmål. Det første er at påpege at indholdet i kløvningsledsætningen faktisk er sket (og at påpege at spørger ved det er sket) som i (27).

(27) **hvem** var det der ringede (bysoc1gl-87-CNI+ENS+TNI)

I (27) præsupponeres det at der var nogen der ringede, og at spørger ved det (fx fordi han har hørt telefonen lige har ringet). Ifølge Hansen (1995) er det ikke nødvendigvis forudsat at der overhovedet var nogen der ringede i den ukløvede variant (*hvem ringede*). Det andet formål kan være at markere at det der spørges til, har været kendt viden for spørger (og måske endda at lytter med rimelighed kan have en forventning om at det stadig er kendt), men ikke er det længere på taletidspunktet. Den type finder jeg også i korpusset som det fremgår af (28).

(28) [**hvad** fanden var det hun hed] jeg kan sgu ikke engang huske hvad hun hedder (bysoc1ny-06-TNI)

I (28) markerer taler at han på et tidspunkt har vidst hvad omtalte person hedder og kløver spørgsmålet for at bede om genindhentning af tabt viden snarere end indhentning af ny viden. Disse typer kløvede spørgsmål kan være mere eller mindre appellerende til lytter. I visse tilfælde holder de stort set op med at være dialogiske og får i stedet en ordsøgende funktion som i (29).

(29) måske Mogenstrup derudad Mogenstrup og [**hvad** er det så det hedder] [utydeligt] -strup eller der (naestved25gl-93-DAL)

¹¹ Hv-kløvede spørgsmål har dog kategorisk det udkløvede led i forfeltet, men de regnes for en kategori for sig. Når jeg skriver jeg ikke finder udkløvede led i forfeltet, mener jeg altså udkløvede led der ikke er hv-ord, og altså er deklarative kløvninger.

I (29) forsætter taleren sin taletur efter det kløvede spørgsmål, og kløvningen er således ikke dialogisk. Man kan endda argumentere for at lige præcis den formula-riske *hvad er det det hedder* helt mister sin appel om samsøgning af tabt viden og blot er en pausemarkør. Udover de to typer som Hansen (1995) beskriver, har jeg fundet en tredje type som har at gøre med evidentialitet altså angivelse af kilden til information. Den type er (30) et eksempel på.

- (30) **Hvad** var det der stod på forsiden af Ekstra Bladet forleden på trods af kar-
toffelkuren indhandler Margrethe. (bysoc1gl-87-CNI+ENS+TNI)

I (30) angives kilden for den efterfølgende information i kløvningsledsætningen (*der stod på forsiden af Ekstrabladet*). Spørgsmålet er kløvet, så det bliver præsупoneret at der har stået noget på forsiden af Ekstrabladet. Men taler tager samtidig et forbehold for nøjagtigheden af talers gengivelse af kilden. Denne type kløvede spørgsmål er altså en måde for taler ikke bare at angive evidentialitet på, men samtidig at tage forbehold for at forpligte sig på at taler gengiver kilden korrekt. Konsekvensen bliver at den information man vil videregive, bliver udtrykt i en ledsætning der er indlejret i en kløvningsledsætning der angiver kilden. Denne er igen indlejret i et kløvet spørgsmål der tager forbehold for gengivelsen. Kilden kan selv-sagt være alle mulige forskellige kilder til information som i (31).

- (31) jamen **hvad** pokker var det jeg hørte forleden at det var lige s- de der tal i
Danmark fulgte overhovedet ikke udviklingen i U S A (bysoc1gl-87-CNI+ENS+TNI)

I (31) er kilden underspecificeret til noget taler har hørt, men typen er den samme. Der er altså tre måder kløvede hv-spørgsmål bruges på i korpusset.

Kløvede spørgsmål med tomt forfelt

Mindre hyppige er kløvede spørgsmål med tomt forfelt. De er mig bekendt ikke beskrevet som en type kløvning før i litteraturen. Det skyldes muligvis at forfatterne betragter dem som om de har præcis den samme brug som en "prototypisk" kløvning, bare spørgende. Den type finder jeg også i korpusset som det fremgår af (32).

- (32) var det **dig** der var nede på øh hvad er det det hedder nede på Møn hvad hedder
det slot (modsjael2gl-86-JBO+MST+PEJ+THG)

I (32) udpeges et valg i paradigmet ganske som i en prototypisk kløvning. Men jeg finder også en anden type som fungerer som en art forbeholdstag til det netop sagte som (33).

- (33) nu skal folk have noget at lave bagefter [var det ikke **det** de var fremme med]
(bysoc1ny-06-TNI)

I (33) virker det kløvede spørgsmål som et epistemisk tag der angiver kilden sammen med et forbehold for nøjagtigheden. Det får denne type kløvning til at minde om den evidentielle brug af hv-kløvninger ovenfor.

Indholdsled i udkløvningen

Som nævnt pointerer Hansen & Heltoft (2011:1790) at et hvilket som helst propositionelt indholdsled kan kløves. Det bekræftes af undersøgelsen. Som det fremgår af Tabel 2, fordeler kløvningerne i korpus sig på en række forskellige indholdsled.

Tabel 2. Oversigt over indholdsleddet for det udkløvede led i de undersøgte kløvninger

<i>Indholdsled</i>	<i>%</i>	<i>N</i>
Frit adverbial	22,7	110
Middelbart objekt	9,1	44
Direkte objekt	26,8	130
Subjekt	40,2	195
Subjektsprædikativ	1,2	6

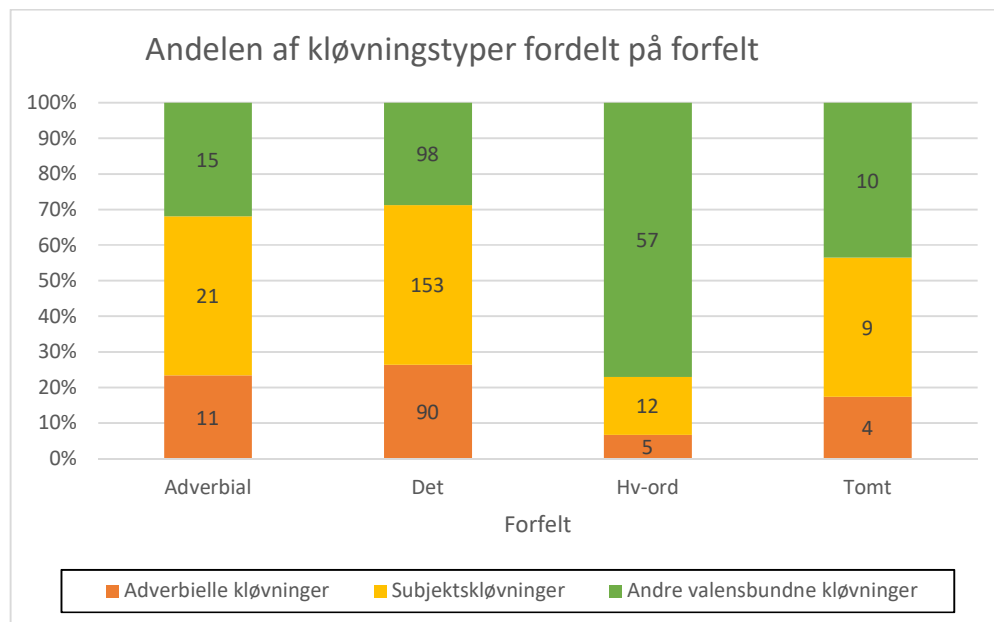
Der findes mig bekendt ikke noget litteratur der forudsiger forskellig opførsel for forskellige typer valensbundne indholdsled, bortset fra subjektskløvninger (Christensen under udgivelse). For at overskueliggøre data har jeg derfor slået de øvrige valensbundne indholdsled (middelbart objekt, direkte objekt og subjektsprædikativ) sammen til en gruppe. Antallet og andelen af de tre kategorier fremgår af Tabel 3.

Når man sammenligner distributionen i Tabel 3 med tidligere undersøgelser, viser det sig at distributionen af kløvningstype er forskellig alt efter genre. Korzen (2014) rapporterer kun 10 % adverbielle kløvninger, Dyhr 17 % og i denne undersøgelse altså hele 22,7 %. Til gengæld er der færre subjektskløvninger i LAN-CHART-korpusset end i de to andre, nemlig 40 % mod 66 % hos Korzen og 57 %

Tabel 3. Oversigt over adverbielle kløvninger, subjektskløvninger, og andre valensbundne i korpuset.

<i>Kløvningstype</i>	<i>%</i>	<i>N</i>
Frit adverbial	22,7	110
Subjekt	40,2	195
Andre valensbundne led	37,1	180

hos Dyhr. Det er overraskende med den lave andel af subjektskløvninger i LANCHART sammenlignet med de to andre danske undersøgelser, eftersom vi i dansk kan forvente en høj andel kløvninger hvis kløvninger motiveres af fokusering af det udkløvede led. Indholdssubjekter har nemlig væsentligt sværere ved at blive fokuseret i ukløvede sætninger end andre valensbundne indholdsled (Christensen under udgivelse; Jensen 2011a). Korzen (2014) rapporterer væsentligt flere subjektskløvninger i dansk end i italiensk. Han forklarer det med at italiensk er et pro-drop sprog, så subjekter fokuseres let i ukløvede sætninger blot ved at blive udtrykt. Samtidig er der flere andre valensbundne indholdsled i LANCHART-korpuset (37,1 %) end i både Dyhrs (1978) (26 %) og Korzen (2014). Som nævnt er Dyhrs (1978) korpus sammensat af skønlitterære tekster og avisartikler og altså skriftsproglig mens Korzens (2011) består af oplæste taler i Europa-Parlamentet.

Figur 1. Andelen af de forskellige kløvningstyper, fordelt på forfelt.

Antallet af de tre forskellige typer kløvninger (adverbielle, subjektskløvninger og andre valensbundne led) er forskelligt alt efter sætningstypen. Det vil sige alt efter indholdet af forfeltet. Andelen af de forskellige kløvningstyper fordelt på forfelt kan ses i Figur 1. Som det fremgår, ser det ud til at det er hv-kløvninger der skiller sig ud. Jeg har derfor signifikans testet forskellen mellem andelen af valensbundne kløvninger i hv-kløvninger over for andelen af kløvninger med *det*, adverbial eller tomt forfelt. Forskellen er signifikant med en p-værdi på 0.0003804 i Pearsons χ^2 -test. Der er meget få udkløvninger af hv-led der er frie adverbielle indholdsled. Det vil sige at i de kløvede hv-spørgsmål udkløves især valensbundne indholdsled. Det skyldes givetvis at de ordsøgende og epistemiske kløvninger i (28) og (30) henholdsvis er hyppige i LANCHART-korpusset.

Konjunkional

Fordelingen af konjunktioner i ledsætningen fremgår af Tabel 4. Det må bemærkes at der kun er konjunkional i 6,8 % af kløvningerne i korpusset. Til sammenligning finder Korzen (2014b) konjunkional i 11,8 % af kløvningerne. I følge Hansen & Heltoft (2011) er *som* som konjunkional i kløvninger i særlig grad et skriftsprogsfænomen.

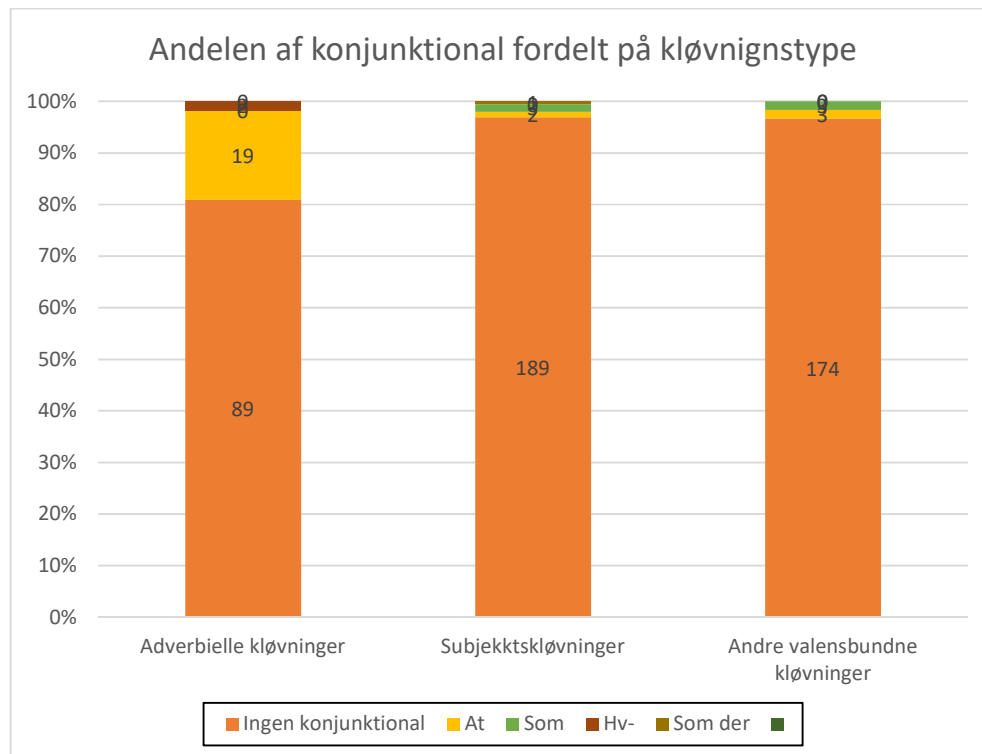
Tabel 4. Oversigt over de forskellige konjunktioner for kløvningssætningerne.

<i>Konjunkional</i>	%	<i>N</i>
Ingen	93,2	452
At	4,9	24
Hvor	0,4	2
Som	1,2	6
Som der	0,2	1

Konjunktionerne fordeler sig forskelligt både på kløvningstype og sætningstype. Fordelingen af konjunktioner i de forskellige kløvningstyper fremgår af Figur 2. Det ser ud til at andelen af konjunktioner er forskellig for adverbielle kløvninger over for valensbundne kløvninger. Tallene fremgår af Tabel 5. Forskellen er signifikant med en p-værdi på 5.893e-09 (Pearsons χ^2 -test).

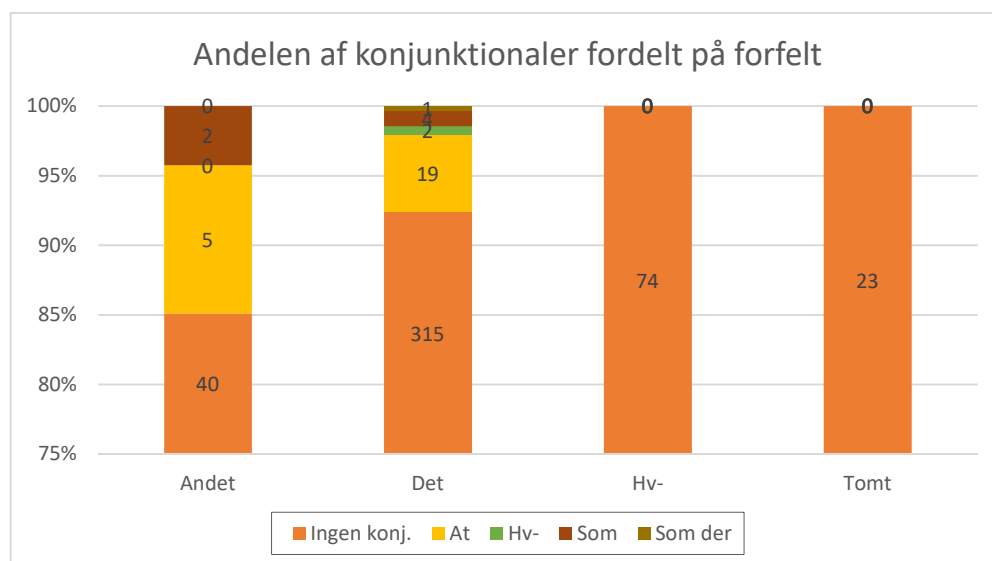
Tabel 5. Oversigt over forekomsten af konjunkional for kløvningstype

	<i>Adverbielle kløvninger</i>	<i>Valensbundne kløvninger</i>
Uden konjunkional	89	363
Med konjunkional	21	12

Figur 2. Andelen af konjunktioner fordelt på kløvningsstype.

Andelen af konjunktioner fordelt på forfæltstype fremgår af Figur 3.

Figur 3. Andelen af konjunktioner fordelt på forfælt

Som det fremgår af Figur 3, ser det ud til at andelen af konjunktioner er højere for kløvninger der har et adverbial i oversætningens forfelt end for kløvninger med de tre øvrige typer forfelt. Tallene for fordelingen fremgår af Tabel 6. Forskellen er signifikant med en p-værdi på 0.002927 (Pearsons χ^2 -test). Det må bemærkes at forekomsten af konjunktioner i kløvede spørgsmål er nul. Det betyder dog ikke nødvendigvis at det ikke forekommer, blot at dette korpus ikke finder belagte eksempler. Det kan skyldes korpusets størrelse.

Tabel 6. Forekomsten af konjunktion for kløvede spørgsmål og deklarativer.

	<i>Kløvede spørgsmål</i>	<i>Kløvede deklarativer</i>
Med konjunktion	0	33
Uden konjunktion	97	377

Der er altså som forventeligt meget sjældent konjunktion i kløvningssætninger i talt dansk. Men for både adverbielle kløvninger og for kløvninger med et adverbial i forfeltet forekommer de altså signifikant hyppigere end ellers. (2) er et eksempel på både en adverbial kløvning og en kløvning der har adverbial i oversætningen. Jeg har ikke en umiddelbar forklaring på denne forskel.

Sammenfattende kan jeg sige at typebeskrivelsen har vist at der findes to typer kløvede spørgsmål i dansk talesprog: hv-kløvninger og kløvede spørgsmål med tomt forfelt. Begge har en variant der minder om "prototypiske" kløvninger og en variant der bruges til at tage evidentielt forbehold. Hv-kløvninger har desuden en variant der bruges til at gensøge tabte informationer eller ord. Jeg har ikke fundet kløvninger der indledes af det udkløvede led, men til gengæld kan kløvninger indledes af et adverbial. Kløvninger i talesprog kan være udkløvninger af alle propositionelle indholdsled, og kløvningerne i LANCHART har overraskende mange adverbielle kløvninger og overraskende få subjektskløvninger sammenlignet med andre korpora. Kløvningerne har meget sjældent konjunktion, også mere sjældent end i hvert fald Korzens (2014) data.

Funktioner

Efter denne opsamling kan jeg gå videre til undersøgelsens anden del og rapportere resultaterne for de undersøgte funktioner for det udkløvede led.

Genoptagning

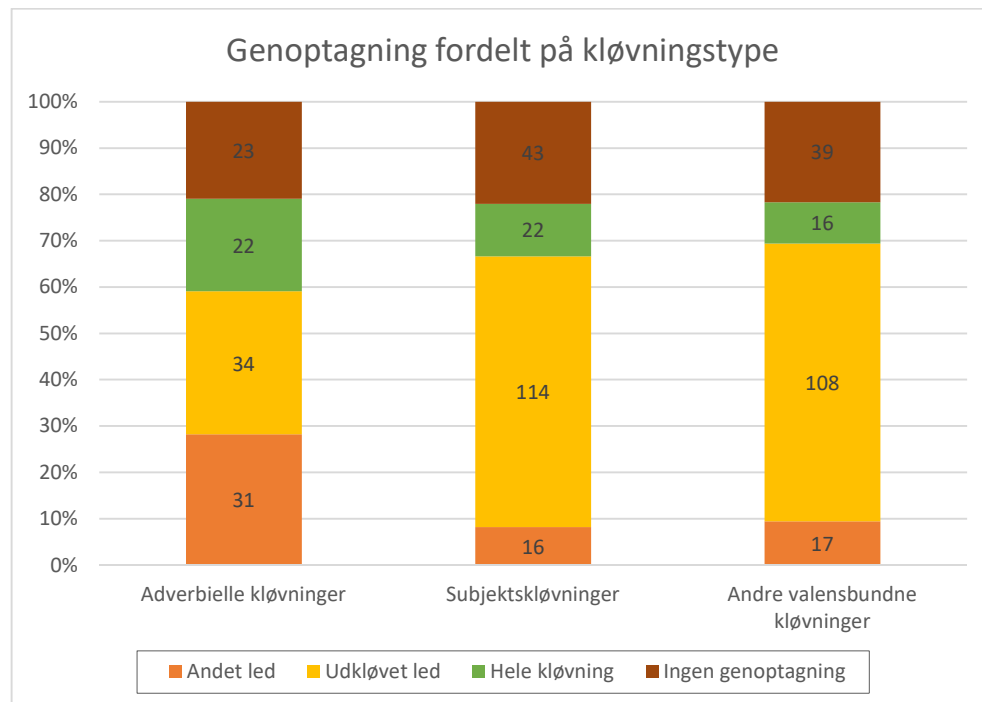
Som nævnt forudsiger Hansen & Heltoft (2011: 78) at det de forstår ved fokus, nemlig meddelelsens centrum, vil blive genoptaget i den efterfølgende diskurs.

Hvis udkløvningens funktion er at fokusere, må vi derfor forvente at det udkløvede led genoptages. Hvor ofte det sker, fremgår af Tabel 7. Som det fremgår, sker det kun i lige godt halvdelen (52,8 %) af kløvningerne i korpusset. Det kan tilføjes at i 12,4 % af kløvningerne er det hele kløvningen, altså hele meddelelsen, der genoptages.

Tabel 7. Oversigt over hvilke led der genoptages i samtalen inden for tre ytringer efter kløvningen.

<i>Genoptagning</i>	<i>%</i>	<i>N</i>
Andet led	13,2	64
Udkløvet led	52,8	256
Hele kløvning	12,4	60
Ingen genoptagning	21,6	105

Andelen af fokus fordeler sig imidlertid forskelligt, både på de forskellige typer af kløvninger (udkløvningens indholdsled) og på sætningstype (forfelt). Andelen fordelt på kløvningstype fremgår af Figur 4.

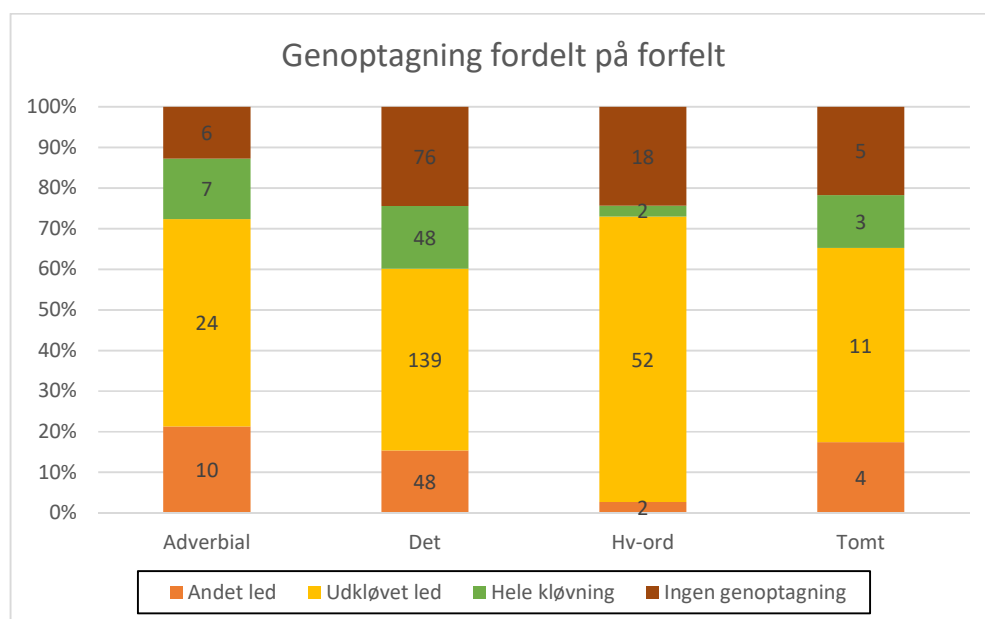
Figur 4. Andelen af de fire typer genoptagelse fordelt på udkløvningens indholdsled.

Som det fremgår af Figur 4, ser det ud til at det udkløvede led genoptages sjældnere i adverbielle kløvninger end i de øvrige typer. For at teste det har jeg som ovenfor slået subjektskløvninger og andre valensbundne kløvninger sammen til én kategori. Derudover har jeg slået de tre måder hvorpå der sker noget andet end at det udkløvede led genoptages, (andet led genoptages, hele kløvningen genoptages, der sker noget helt andet i samtalen) sammen til en kategori, så det er forskellen mellem genoptagning af det udkløvede led eller ej jeg undersøger. Tallene for forskellen fremgår af Tabel 8.

Tabel 8. Antallet af adverbielle og valensbundne kløvninger med og uden genoptagning

	<i>Adverbielle kløvninger</i>	<i>Valensbundne kløvninger</i>
Udkløvet led genoptages	34	222
Udkløvet led genoptages ikke	76	153

Der er signifikant færre adverbielle kløvninger der bliver genoptaget end de øvrige typer (p -værdi = $1.73e-07$, Pearsons χ^2 -test). Mængden af genoptagning fordelt på forfelt fremgår af Figur 5.

Figur 5. Andel af de fire typer genoptagning i kløvningerne fordelt på forfeltstype

Som det fremgår af Figur 5, ser det ud til at det udkløvede led oftere genoptages i kløvede hv-spørgsmål end i kløvninger med de øvrige forfeltstyper. For at teste det slog jeg igen de tre øvrige typer genoptagelse sammen til én kategori over for genoptagede udkløvede led samt slog de øvrige forfeltstyper sammen til en kategori over for udkløvede hv-spørgsmål. Det udkløvede led genoptages signifikant oftere i kløvede hv-spørgsmål end i kløvninger med de tre øvrige typer forfelt. (p -værdi = 0.001063, Pearsons χ^2 -test).

Det er overraskende at kun hvert andet udkløvede led genoptages i de efterfølgende ytringer i korpusset. Det kan tyde på at fokus, i hvert fald i Hansen og Heltofts forståelse af funktionen, ikke er så central for kløvninger som de beskriver den som. Hansen & Heltoft (2011a:78ff.) skriver at meddelelsens centrum altid viser sig som det led der tages op i den efterfølgende sætning, og at det udkløvede led er fokuseret, og fokus netop i deres definition betyder meddelelsens centrum. Det er værd at huske på at Hansen beskriver kløvninger som den grammatikaliserede (Hansen 1995) måde at udtrykke fokus på i dansk. Fokus forstået som den diskursorganisierende funktion der peger ud af sætningen og forudsiger hvilke led der genoptages, kan altså næppe være en definitorisk funktion ved kløvninger eftersom den kun forekommer i halvdelen af kløvningerne. Som det fremgår nedenfor, er der fx også synsviddeindsnævring i hver anden kløvning (altså adverbial i oversætningen), og det vil næppe kunne anses for definitorisk. Delin (1989) har lavet en lignende undersøgelse for engelske *it*-kløvninger i talesprog (godt nok kun for 50 kløvninger). Her finder hun at det udkløvede led genoptages inden for tre ytringer (som også er min operationalisering af genoptagelse) i 43 % af kløvningerne. Det får Delin (1989) til at afvise den forståelse af fokus hvor fokus forudsiger diskursorganiseringen som en grundlæggende funktion ved kløvninger i engelsk. Min undersøgelse kan altså siges at være nået frem til det samme.

Det kan tilføjes at den signifikante forskel mellem genoptagning for adverbielle kløvninger og valensbundne kløvninger kan tyde på at der er forskellige typer af kløvninger med forskellige diskursfunktioner til følge. Korzen (2014a og b) finder to typer af adverbielle kløvninger som han begge karakteriserer som IP-kløvninger. Det træk ved dem er netop ifølge ham at de kun har en ”svag” fokusmarkering. Mine resultater kan ses som yderligere belæg for at der findes adverbielle kløvningstyper hvor fokusering i udkløvningen ikke spiller så stor en rolle diskursivt set. Det er dog vigtigt at huske på at jeg ikke har undersøgt hvorvidt mine kløvninger er IP-kløvninger eller ej.

De kløvede hv-spørgsmål opfører sig anderledes med hensyn til genoptagning. Det udkløvede hv-led genoptages hyppigere end andre udkløvninger. Det tyder på

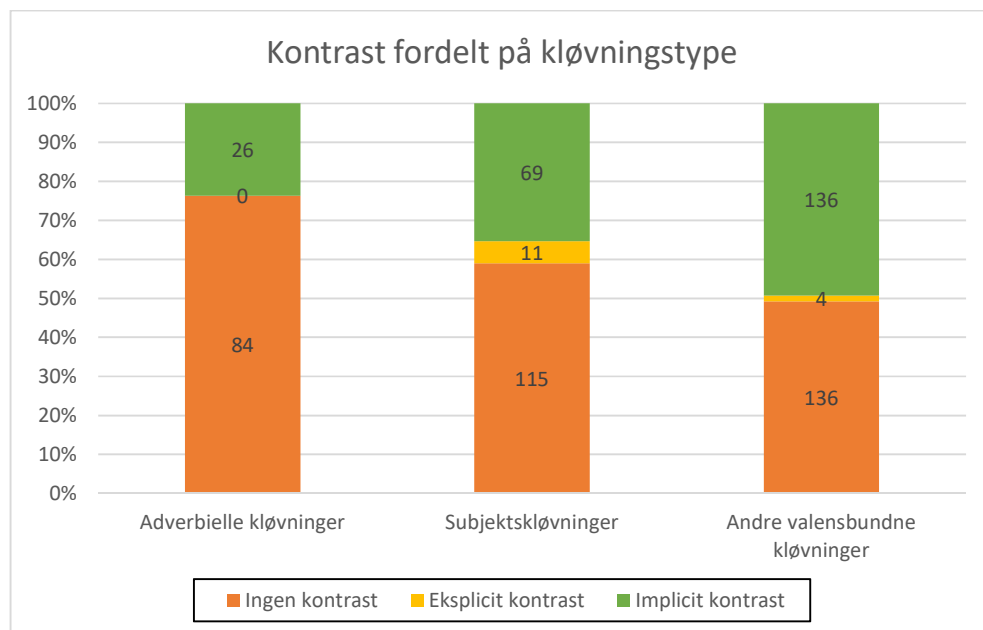
at de er en særlig type kløvninger der opfører sig særegent. Grunden til den højere mængde af genoptagning kan muligvis skyldes typens ordsøgende funktion.

Kontrast

Den næste funktion der er testet i korpus, er kontrast i det udkløvede led. Det vil sige kløvninger hvor det udkløvede led implicit eller eksplicit modstilles med et andet medlem af det paradigme som udkløvningen vækker (jf. fx Hansen & Heltoft 20011:1790ff.). Som nævnt er opstilling og udpegning i et paradigme en iboende funktion i det udkløvede led, og det er derfor man kan forvente hyppige kontrastkløvninger. Antallet og andelen af kontrast i kløvningerne kan ses af Tabel 9. Som det fremgår, er eksplicite kontrastkløvninger sjældne og forekommer kun i 3,1 % af kløvningerne. Når man tæller implicit kontrastkløvninger med, er der lige knap en tredjedel kontrastkløvninger i mit korpus.

Tabel 9. Oversigt over antallet af kløvninger der indeholder en eksplicit eller implicit kontrast (modstilling) med det udkløvede led.

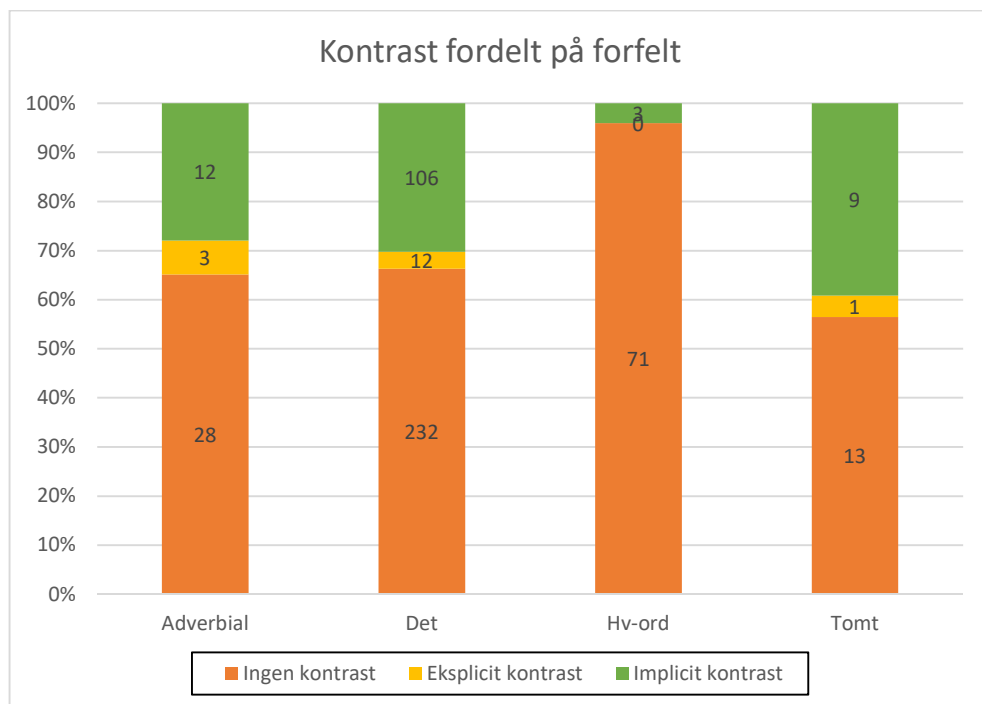
<i>Kontrast</i>	<i>%</i>	<i>N</i>
Ingen kontrast	69,1	335
Eksplicit kontrast	3,1	15
Implicit kontrast	27,8	135

Figur 6. Andelen af kontrastkløvninger fordelt på kløvningstype (det vil sige indholdsleddet i udkløvningen).

Andelen af kontrasterede udkløvninger fordeler sig forskelligt alt efter kløvningstype (udkløvningens indholdsled) som det fremgår af Figur 6. Det ser det ud til at der er flere kontrasterede subjektkløvninger end øvrige typer. Det har jeg testet ved at slå adverbielle kløvninger sammen med valensbundne kløvninger til én kategori over for subjektkløvninger, og slået implicit og eksplicit kontrast sammen til en kontrastkategori overfor ingen kontrast. Der er signifikant flere kontrasterede subjektkløvninger end øvrige kløvningstyper (p -værdi = $7.967e-05$, Pearson χ^2 -test). Til sammenligning hævder Korzen (2014b) at eksplicit kontrastkløvning er hyppig i type 1-kløvninger, det vil sige valensbundne ”prototypiske” kløvninger – uden dog at sætte tal på. Han mener at det er udtryk for at man i den type kløvninger i højere grad kan tale om udpegning, altså om at kløvningen vækker forestillingen om et paradigme af alternativer til det udkløvede led. Han siger samtidig at adverbielle IP-kløvninger ikke er udpegende, og at man derfor heller ikke i særlig høj grad vil finde kontrast i adverbielle kløvninger. Det stemmer overens med mine data for eksplicitte kontrastkløvninger der slet ikke findes i adverbielle kløvninger. Men det må tilføjes at den markante og signifikante forskel i mine data ikke er mellem adverbielle og valensbundne kløvninger, men mellem subjektkløvninger og øvrige kløvninger. Mine data viser således at kontrastkløvning er særlig hyppig i subjektkløvninger. Hvis vi anskuer udpegning som en del af fokusfunktionen, kan det forklare den højere andel. Som nævnt er indholdssubjekter udtrykt i ukløvede sætninger nemlig sværere at fokusere. Det skyldes at de i ukløvede sætninger i dansk bliver topologisk kodet som antifokus (Hansen & Heltoft 2011a: 78ff.) (jf. også Jensen 2011a; Christensen under udgivelse), det vil sige som led der kun under specielle omstændigheder kan fokuseres. På trods af at der i subjektkløvninger ikke genoptages oftere end øvrige valensbundne, kunne det være at denne strukturelle forskel mellem indholdssubjekter og øvrige valensbundne indholdsled har en betydning for kløvningens funktioner. Det vil i så fald betyde at den paradigmatiske udpegning der er kodet i udkløvningen spiller en større rolle for subjektkløvninger end diskursorganiseringen når det kommer til fokus.

Andelen af kontrasterede kløvninger fordeler sig også forskelligt alt efter type af forfelt som det fremgår af Figur 7. Det ser det ud til at der er færre kontrastkløvninger for kløvede hv-spørgsmål end for kløvninger med de øvrige forfeltstyper. For at teste det slog jeg igen forfeltskategorierne sammen til to: en med kløvede hv-spørgsmål og en med øvrige forfelter samt slog kontrastkategorierne sammen til to: kontrast eller ej. Der er signifikant færre kontrasterede kløvninger i hv-spørgsmålskløvninger sammenlignet med de andre forfeltstyper (p -værdi = $5,53e-08$, Pearsons χ^2 -test). Kløvede hv-spørgsmål er så godt som aldrig kontrasterede og aldrig

Figur 7. Andelen af de tre typer kontrast fordelt på forfeltstype

eksplicit i dette korpus. Ligesom for genoptagning ser vi et mønster hvor det er hv-kløvninger der skiller sig ud, i det de både oftest genoptager og sjældnest kontrasterer.

Indsnævring af synsvidde

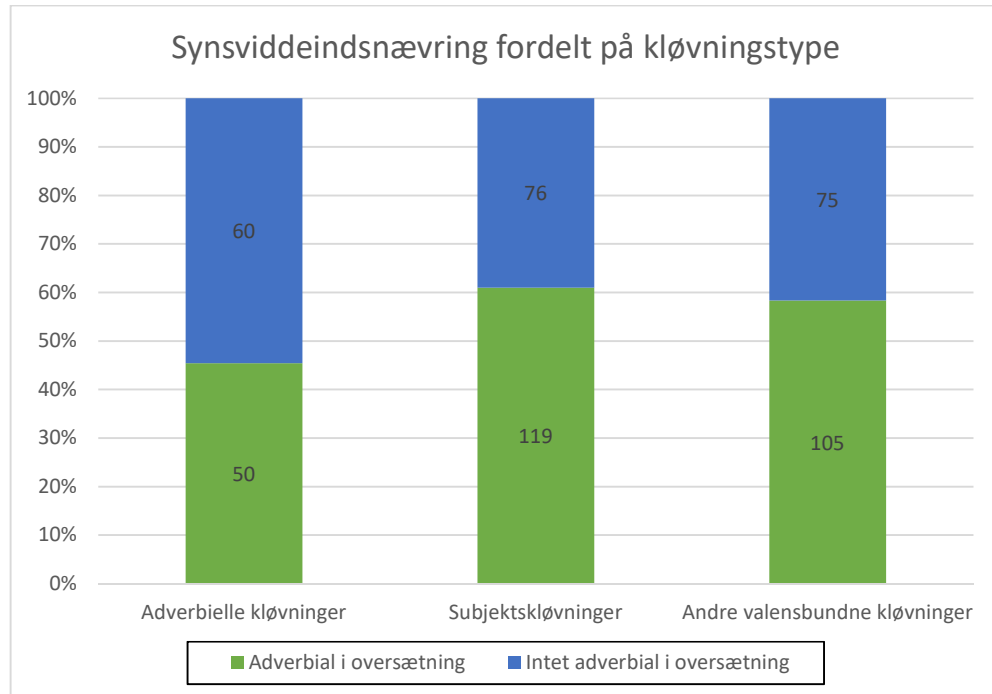
Den sidste funktion har som nævnt ikke med fokus at gøre, men med sætningskløvningens strukturelle udformning der medfører at et sætningsadverbial der ellers ville have synsvidde over hele propositionen kun får synsvidde over et enkelt led, nemlig det udkløvede (Herget Christensen 2019). Antallet og andelen af kløvninger med et adverbial i oversætningen kan ses i Tabel 10.

Tabel 10. Oversigt over kløvninger med sætningsadverbial i oversætningen

Sætningsadverbial i oversætningen	%	N
Intet adverbial	56,5	274
Adverbial	43,5	211

Som det fremgår, er der sætningsadverbial i oversætningen i over hver anden kløvning. Modificering af lige netop det udkløvede led, og ikke resten af propositionen,

er altså lige så hyppig som genoptagning af det udkløvede led der er en indikator for fokus. Det kan tyde på at ikke bare kløvningens iboende fokus kodning, men også dens markerede sætningsstruktur, er motiverende for konstruktionens brug i korpus. Andelen af sætningsadverbialer i oversætningen fordeler sig forskelligt på de forskellige kløvningstyper (indholdsled) som det fremgår af Figur 8.

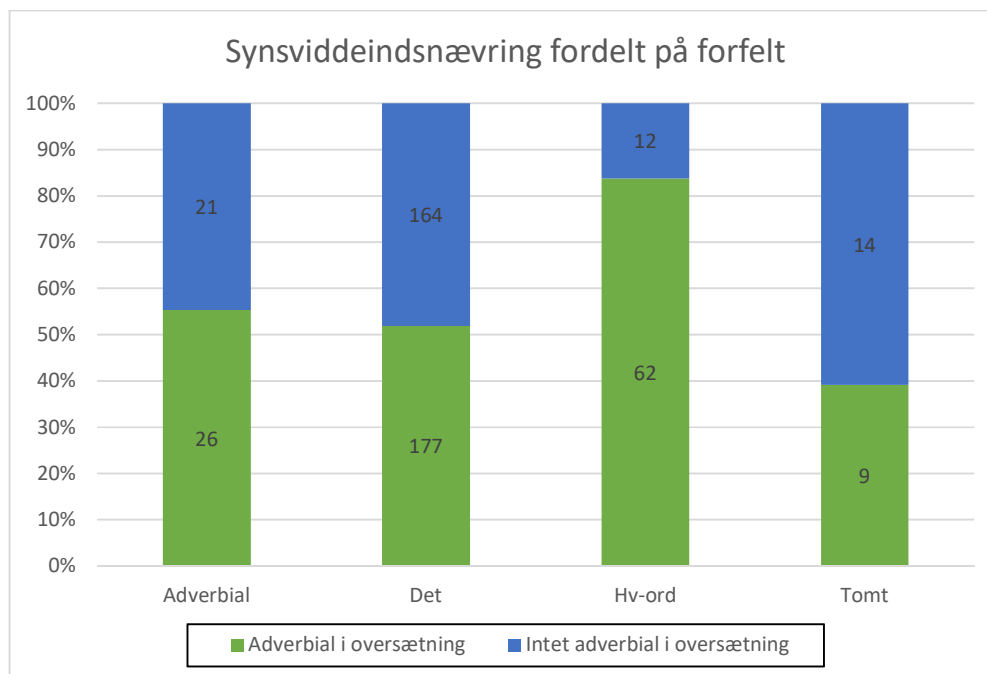

Figur 8. Kløvninger med adverbial i oversætningen fordelt på kløvningstype.

Der er signifikant flere adverbielle kløvninger med adverbial i oversætningen sammenlignet med valensbundne kløvninger (p -værdi = 0,007903, Pearsons χ^2 -test). Dette resultat har jeg ikke en forklaring på, på nuværende tidspunkt, men det er en del af et generelt billede af at adverbielle kløvninger opfører sig forskelligt fra de andre typer.

Andelen af kløvninger med adverbial i oversætningen fordeler sig også forskelligt på de forskellige forfeltstyper som det ses i Figur 9. Der er signifikant færre hv-spørgsmålskløvninger med adverbial i oversætningen sammenlignet med de øvrige forfeltstyper (p -værdi 0,007292, Pearsons χ^2 -test). Igen ser vi det samme mønster hvor det er hv-kløvningerne der skiller sig ud.

I Herget Christensen (2019) har jeg vist at journalister bruger indsnævringsfunktionen i nyhedsformidling til at styre de epistemiske forbehold de tager ved

Figur 9. Kløvninger med adverbial i oversætningen fordelt på forfeltstype.

hjælp af epistemiske sætningsadverbier i oversætningen. Jeg konkluderede også at det var et genretræk. Epistemiske sætningsadverbialer som *sandsynligvis* er heller ikke til stede i denne undersøgelses kløvninger. Det skal dog bemærkes at der er tre tilfælde af *måske*. Til gengæld findes de dialogiske partikler så som *jo* og *da*. Disse partikler er meget vigtige i samtaler i dansk for at styre synsvinklerne for samtalepartnerne (Thomsen 2015). I samtaler som dem LANCHART-korpuset består af, er der derfor et behov for meget nøje at styre synsvidden over for de forskellige synsvinkelpartikler og altså indsnævre deres synsvidde til et led – det udkløvede, jf. (34).

(34) Og det er *jo* **det** de sætter deres lid til (bysoc1gl-87-CNI+ENS+TNI)

I (34) er det netop det udkløvede led der markeres med *jo* og ikke hele propositionen (sammenlign med *de sætter jo deres lid til det*). Når man sammenligner forekomsten af *jo* i kløvninger med estimatet for hvor mange *jo* der findes i det hele taget i københavnsk (Christensen 2012), er *jo* ikke speciel hyppig. Men *jo* er det hyppigste sætningsadverbial blandt de kløvninger der har adverbial i oversætningen i min undersøgelse. Korzen (2014a) fremhæver også *jo* som et træk ved kløvningerne i hans undersøgelse af monologiske taler. Han finder *jo* i 8 % af kløvningerne. Desværre

har han ikke tal for hverken hvor mange kløvninger der i alt har et adverbial i oversætningen, eller hvor hyppigt *jo* i øvrigt er i hans korpus. I min undersøgelse er der *jo* i 12 % af kløvningerne.

Sammenfattende kan jeg altså sige at det udkløvede led genoptages i ca. halvdelen af kløvningerne, kontrasteres i ca. en tredjedel og modificeres af et adverbial i ca. halvdelen. Der tegner sig et overordnet billede af at adverbielle kløvninger og hv-kløvninger opfører sig specielt når det kommer til funktioner i det udkløvede led.

Sammenfatning

I denne undersøgelse har jeg undersøgt danske sætningskløvninger i talesprog, nærmere bestemt i sociolingvistiske interviews i LANCHART-korpusset. Jeg har vist at kløvninger er hyppigere i korpusset end i skriftsprog og at der er nogle specifikke kløvningstyper i dansk der kan beskrives kvantitativt ved at undersøge dem ved hjælp af sprogbrugsanalyser. Således har jeg vist at sætningskløvninger der indledes af et adverbial i forfeltet, udgør 9 % af alle kløvninger i korpusset på trods af at typen aldrig er blevet beskrevet i litteraturen. Jeg har desuden vist at 30 % af alle kløvningerne er kløvede spørgsmål, og at særligt kløvede hv-spørgsmål skiller sig ud som en særlig type der opfører sig specielt både diskursivt og med hensyn til det udkløvede ledes funktion. Jeg har således beskrevet særlige diskursive funktioner ved disse typer kløvninger nemlig dels en ordsøgende funktion og dels en epistemisk funktion hvor taler tager et forbehold for kvaliteten af hendes gengivelse af et kildecitat. Det er en type kløvninger der bør undersøges nærmere af fremtidige kvalitative undersøgelser. Jeg har desuden vist at adverbielle kløvninger opfører sig anderledes end øvrige kløvninger, idet de genoptages og kontrasteres sjældnere end andre kløvninger. Jeg har for nuværende ikke en forklaring på hvorfor adverbielle kløvninger som sådan opfører sig specielt. Som nævnt kan det skyldes at de er IP-kløvninger der netop sættes i forbindelse med "svagere" fokus (Korzen 2014b), og som i Korzens undersøgelse netop har adverbielle led. Fremtidige undersøgelser må undersøge adverbielle kløvninger nærmere for at fastslå om dette er forklaringen.

Undersøgelsen har vist at udkløvninger kun genoptages i hver anden kløvning i korpusset. Det er overraskende eftersom Hansen & Heltoft (2011:1790) forventer at fokuserede led genoptages, og at udkløvede led netop er kodet for fokus. Undersøgelsen har også vist at 30 % af kløvningerne er kontrasterede samt at halvdelen af udkløvningerne er modificeret af et sætningsadverbial. Dialogiske partikler synes at være særligt relevante modificeringer for udkløvninger i netop denne talesprogs-genre, men at konkludere noget om dette kræver flere kvalitative studier af typerne

af sætningsadverbialer i undersøgelsen, og ikke mindst hvordan de bruges dialogisk.

I det hele taget vil kvalitative undersøgelser af hvordan kløvningerne bruges dialogisk (som spørgsmål- og svarkonstruktioner i taletursorganiseringen med mere) være relevant at undersøge nærmere. Til det kan tilføjes at fokusfunktionen såvel som kløvningstyper med fordel kan undersøges systematisk i forskellige genrer – både skriftsproglige og talesproglige. Det lader nemlig til vi har at gøre med en konstruktion med meget alsidig brug der tilpasser sig alt efter genrekravene – jf. Herget Christensen (2019). Endelig er der i den internationale forskning (jf. fx Prince 1978) en tradition for at undersøge kløvninger komparativt med såkaldte pseudokløvninger. Det er sætninger som *hvad Ole smadrede var ruden*. Denne type konstruktion er kun i meget ringe grad undersøgt empirisk i dansk (men se dog Dyhr (1978)) og slet ikke i dansk talesprog. Det er derfor en oplagt vej for den videre forskning.

Litteratur

- Barr, D. J. 2013: Random effects structure for testing interactions in linear mixed-effects models. *Frontiers in psychology* 4: 328.
- Boye, K. & Harder, P. 2012: A usage-based theory of grammatical status and grammaticalization. *Language* 88: 1–44.
- Baayen, R. H. 2008: *Analyzing linguistic data*. Cambridge, UK: Cambridge University Press
- Christensen, M. H. Under udgivelse: Sætningskløvninger koder fokus og nonfokus i dansk. *Ny forskning i grammatik*.
- Christensen, M. H., Jensen, T. J. & Christensen, T. K. Under udgivelse: Foregrounding of subordinate clauses by word order. *Linguistics*.
- Christensen, T. 2012: Epistemiske sætningsadverbier i dansk talesprog. *Ny Forskning i Grammatik* 19: 5–28.
- Collins, P. 2006: It-clefts and wh-clefts: Prosody and pragmatics. *Journal of Pragmatics* 38: 1706–1720.
- Delin, J. L. 1989: Cleft constructions in discourse. University of Edingburgh
- Diderichsen, D. 1946: *Elementær dansk grammatik*. København: Gyldendalske boghandel – Nordisk forlag.
- Dyhr, M. 1978: *Die Satzspaltung im Dänischen und Deutschen*. Tübingen, Deutschland: TBI Verlag Gunter Narr.
- Gregersen, F. 2009: The data and design of the LANCHART study. *Acta Linguistica Hafniensia* 41: 3–29.

- Göttsche, H. 1998: Some Remarks on the Analysis of Clefting in Danish. *Papers From the 16th Scandinavian Conference of Linguistics, Turku/Åbo, November 14–16, 1996*
- Hansen, E. 1995: Sætningskløvning i moderne dansk. *Danske Studier*: 126–146.
- Hansen, E. & Heltoft, L. 2011: *Grammatik over det danske sprog. Bind 1–3*: København: Det danske Sprog- og Litteraturselskab.
- Hasselgård, H. 2004: Adverbials in it-cleft constructions. *Language and Computers* 49: 195–211.
- Herget Christensen, M. 2019: Nyhedskløvningen. *NyS, Nydanske Sprogstudier*.
- Jacobsen, H. G. & Skyum-Nielsen, P. 2010: *Dansk sprog: En grundbog*. København: Schønberg Forlag.
- Jensen, E. S. 2011a: Er subjekt virkelig antifokus? 13. *Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*. 195–206.
- Jensen, T. J. 2011b: Ordstilling i ledsætninger i moderne dansk talesprog. *Ny forskning i grammatik*.
- Jensen, T. J. & Christensen, T. K. 2013: Promoting the demoted: The distribution and semantics of "main clause word order" in spoken Danish complement clauses. *Lingua* 137: 38–58.
- Jensen, T. J. & Maegaard, M. 2012: Past participles of strong verbs in Jutland Danish: A real-time study of regionalization and standardization. *Nordic Journal of Linguistics* 35: 169–195.
- Korzen, I. 2014a: Cleft sentences. Italian-Danish in contrast. De Cessare (ed.) *Frequency, Forms and Functions of Cleft Constructions in Romance and Germanic: Contrastive, Corpus-Based Studies*, 281: 217.
- Korzen, I. 2014b: Firkløvning: En typologisk-komparativ beskrivelse af sætningskløvninger med eksempler fra dansk og italiensk. *Ny forskning i grammatik* 21: 163–176.
- Krifka, M. 2008: Basic notions of information structure. *Acta Linguistica Hungarica* 55: 243–276.
- Kristensen, L. B. 2013: Context, you need: experimental approaches to information structure processing. Ph.d.-afhandling. Københavns Universitet, Det Humanistiske Fakultet.
- Lambrecht, K. 2001: A framework for the analysis of cleft constructions. *Linguistics* 39: 463–516.
- Mikkelsen, K. 1911: *Dansk Ordføjningslære*. København: Lehmann & Stage.
- Miller, J. 1996: Clefts, particles and word order in languages of Europe. *Language Sciences* 18: 111–125.

- Nølke, H. 1984: Clefting in Danish? *Nydanske Sprogstudier* 14: 72–111.
- Patten, A. 2013: *The English it-cleft: A constructional account and a diachronic investigation*. Amsterdam: Walter de Gruyter.
- Prince, E. F. 1978: A comparison of wh-clefts and it-clefts in discourse. *Language* 883–906.
- Sturt, P., Sanford, A. J., Stewart, A. & Dawydiak, E. 2004: Linguistic focus and good-enough representations: An application of the change-detection paradigm. *Psychonomic Bulletin & Review* 11: 882–888.
- Tagliamonte, S. A. & Baayen, R. H. 2012: Models, forests, and trees of York English: Was/were variation as a case study for statistical practice. *Language variation and change* 24: 135–178.
- Team, R. C. 2013: *R: A Language and Environment for Statistical Computing*. Vienna, Austria: R Foundation for statistical Computing.
- Thomsen, D. B. (2015) Én stavelse, to synsvinkler–børns tilegnelse af dialogiske partikler. *NyS, Nydanske Sprogstudier*: 138–163.
- Togeby, O. 2009: Ordkløveri? Om sætningskløvning på dansk. i: Therkelsen, R. & Jensen, E. S (ed.s.) *Dramatikken i grammatikken*. Roskilde: Institut for Kultur og Identitet, Roskilde Universitet.
- Tøndering, J. 2008: Skitser af prosodi i spontan dansk. Ph.d.-afhandling. Det Humanistiske Fakultet, Københavns Universitet.
- Weinert, R. & Miller, J. 1996: Cleft constructions in spoken language. *Journal of Pragmatics* 25: 173–206.

Marie Herget Christensen
 Ph.d.-studerende
 Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab
 Københavns Universitet
 mherget@hum.ku.dk